

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A protestantismus és a nők.

Írta s felolvasta a debreceni ev. ref. Hittanszaki Önképző Társulat által 1903. február 1-én a főiskolai díszteremben rendezett protestáns estélyen: Csiky Lajos theol. akad. tanár.

Tisztelt hallgatóság!

Egy távoli országba, régen elmúlt idők köd-borította emlékeinek színhelyére vezetem el a gondolat, a lélek szárnyain az én kedves hallgató közönségemet.

Skócia fővárosában, a remeken szép Edinburghban vagyunk 1876. karácsony ünnepén. Egy jó magyar fiú, egy református lelkészjelölt, egy, magát három teljes évi száműzetésre ítelt fiatal ember búsul és borong, hazájától sok ország és nagy tenger által elválasztva, búsul és borong ott egy nagy bérház másodemeletének szobácskájában. Lelkét a honvágy emészti, s csüggeteg bánkódással gondol vissza a vídám, a boldog karácsony-ünnepekre, melyeket azelőtti időkben mostani lakóhelyétől, Edinburghtól oly igen távol, az édes, a kedves, a szép Magyarországon, drága hazájában, ifjú aranykedélyének napvilágában oly boldogan töltött! S milyen szomorú december 25-ike ez, a jó puritán skót reformátusok között, kik a vasárnapon kívül egyáltalában semmiféle napot nem ünnepelnek, tehát a karácsonyt sem ülik meg, mert, mint mondják, nem rendeli azt a szentírás.

Csak búsulj, csak borongj tehát, jó magyar fiú! Onnan ős Kaledoniából, Knox János hazájából, a skót vértanúk földéről csak hadd szállongjanak az emlékezet szárnyain lelked röpke gondolatai ősi Hunniába, Méliusz Péter hazájába, a magyar vértanúk földére. Csak szenvedd a honvágy emészti fájdalmát, — nincsen arra Gileád balzsama: messze van Magyarország Skóciától.

De ím', mégis van balzsam, van gyógyír a haza vágyó szív, a küzködő lélek sebére. Egy levél megtörte a honvágy fájó érzelmének je-

gét; egy levél visszaadta egy ifjú ember lelkének derűjét.

Bizonyosan mindenki tudja, vagy legalább sejti már az én kedves hallgatóim közül, hogy a magam, annak idején sokat hányt-vetett élete mozzanatai közül akarok valamit itten elbeszélni. Igen, az az ifjú ember, ott abban a messze országban, én voltam, s én kaptam ott 1876. karácsony-napján levelet, mely hü magyar fordításban következőleg hangzik:

„Edinburgh, Lansdowne-tér 18. sz. 1876. dec. 25.

Kedves Csiky úr!

Kérem, fogadja el a mellékelt könyvet, mint a borongós észak karácsonyi emlékét. Természetes és helyes dolog, ha az ön gondolatai ma inkább otthon járnak, hol (a mi e világot illeti) Isten önnek elválasztotta az ön örökségét. Az én koromban szintén természetes, ha sokat gondolok arra a mennyei örökségre, hova annyi szeretteim költöztek már el előttem. Valóban boldoggá teszi a mi karácsonyunkat, ha elmondhatjuk: „Az Ur az én örökségemnek a része.“ Higyjen nekem, ki vagyok nagyon őszintén az öné,

Buchanan D. Johanna.“

Ez a *Buchanan Johanna* kisasszony pedig nekünk, Edinburghba szakadt magyar theologus fiúknak nagylelkű, drága szívű pártfogónk, nagyon gazdag és előkelő, férjhez nem ment, már akkor is idős skót református nő volt, kinek fényes házában mi, szegény jó magyar fiúk, igen sokszor voltunk, híva-hívatlanul, de mindig szívesen látott vendégek, s ki 1876. nyarán hazánkban, városunkban s itt kollégiumunkban is megfordult, a mint arra néhányan az én t. hallgatóim közül jól emlékeznek.

„A protestantismus és a nők“, ez a címe

a felolvasásomnak. Meg tetszik látni, hogy a fentebbi levélnek köze lesz felolvasásom tárgyához.

De ennek a levélnek, az abban előjövő szentíráti kifejezésnek, továbbá annak, hogy a *Buchanan k. a.* által mellékelten küldött könyv *Dr. Hodge Károly* északamerikai princetoni presbyteriánus nagynevű theologiai tanár 2260 lapon három hatalmas kötetre menő remek Dogmatikája volt: mindennek története van.

E karácsonyt megelőző vasárnapon abban a templomban, melybe *Buchanan k. a.* és én is jártunk, egy vendég lelkész tartott egyházi beszédet, és pedig igen szép és mélyre ható beszédet erről a szövegről: „Ki (t. i. Isten) elválasztotta nekünk a mi örökségünket.” (Zsolt. 47, 5.); *Buchanan k. a.*-nak pedig, és vele együtt más nőknek is ottan, az volt a szokása, hogy minden istentiszteletre papírt vitt magával s följegyezte az egyházi beszéd szövegét s a beszéd folyamán öt megragadott mélyebb, szebb gondolatokat, s haza menvén, bevezette azokat egy külön e célra tartott naplójába. Nos hát levélben a vendég hitszónok egyházi beszédének szövegére célozott.

Hogy pedig *Dr. Hodge* nagy dogmatikáját küldte nekem ajándékba, — most is egyik legértékesebb darabja könyvtáramnak, — annak az a története, hogy előzőleg pár hónappal könyvtárát nézegetvén, megláttam abban az angol theo-

logiai irodalomnak ezt a becses termékét, s megkérdeztem, hogy olvassa ő ezt a komoly tudományos theologiai művet? Olvassa, mondá, mert szükséges az a vasárnapi iskolai felnőtt tanítványai között folytatott oktatásához, hogy ezt minél vonzóbbá tegye. „Nagyon jó könyv ez, — mondám egyszerűen, — én is megveszem, mielőtt elhagynám Skóciát.” És a jó *Buchanan k. a.* hónapok múltán sem felejtette el szavaimat, s azon a honvágyódó karácsony-ünnepemen megajándékozott e könyvvel.

De im', nézze csak az én mélyen tisztelt hallgatóságom ezt az előkelő skót úri nőt, szegény magyar fiúk nemeslelkű pártfogóját, olykor el-elboruló lelkök drága vigasztalóját, nézze csak ezt az előkelő skót úri nőt, mint tanít a vasárnapi iskolában kicsinyeket és felnőtteket a protestáns keresztyénség nagy igazságaira, s hogy azt minél vonzóbbá tegye, mint bűvárkodik a krisztusi vallás fönséges igazai körül uagy tudós könyvekben! Nemcsak magának szereti vallását; nem is mutogatja szenteskedő módon az ő mélyeséges hitét: hanem megmutatja azt jó cselekedetében; közli vallásos ismereteit a szegényekkel, a tudatlanokkal is; s mint az ókornak új mezbe öltözött papnője oda áll ő is az oltár elé, ráteszi arra fáradoalmának gyümölcsét: tudását, s felajánlja azon szíve legdrágább, tiszta érzelmait.

És lássunk még egy másik képet is két má-

TÁRCA.

Az evolúció kérdése.

I.

Bevezetés.

Lehetetlen dolog, hogy ne érdekelje e kérdés lapunk olvasóit, egyháziakat s világiakat egyformán, s a lelkészek mellett főként a gyakorlati tanítás terén munkálkodó paedagogusokat, néptanítóinkat, kik iskoláikban, legalább a vallástanítási órákon, foglalkozni kénytelenek a világ és az ember teremtésének kérdésével.

E kérdéseket öleli föl az evolúció elmélete is, — e nagy s hatásában véghetetlenül fontos elmélet, melynek annakidején nagy riadással tapsolt a tudós világ, míg ma már higgadtan fejtegetik annak elveit bölcsészek, természettudósok és theologusok egyaránt. A tapsvihar megszűnt, de a kérdés fennáll ma is: hogy is eredt hát csakugyan a világ, hogyan lett az ember, úgy-e, a hogy azt a biblia tanítja, vagy a hogy azt az evolúció elméletének hívei hirdetik?! Bizonyára mindnyájan egyetértünk ma abban, hogy a modern kor magasabb tanultságú, szélesebb látkörű, tudományosan képzett embere előtt egyáltalában nem elég azt mondani: „meg vagyon irva!” — mert hiszen azt, hogy ez vagy az a bibliában meg van irva, ő is nagyon jól

tudja, de ha esetleg a biblia alapjára állva tanítunk valamit olyan kérdésekről, a milyen a világ és az ember teremtése: tudjunk nézetünk mellett apologetikai érvekkel is küzdeni, s ne féljünk szembeszállani az ellennézettel, bármilyen gigászi erők hordozzák is annak zászlaját.

Tanulmányaim közben többször fölmerült már előttem az evolúció kérdése, s minél többet olvasok és jegyzetek arról, annál erősebbé válik lelkemben a tudat, hogy ha van természettudományi jellegű kérdés, mely a vallás híveit általában s a vallás hirdetőit és tanítóit közelebből is szorosán érdekli: ez mindenestre nagyon megérdemli teljes figyelmöket. E tudat érielt meg bennem a gondolatot, hogy lapunk hasábjain kissé behatóbban foglalkozzam ez, itt részletesen még nem igen méltatott kérdéssel.

Nem irom le forrásaimat, a melyek után dolgozom. Angol theologiai és bölcséleti művek azok. Teljes szabadsággal használtam föl a kezem alá került adatokat.

De mi is hát tulajdonképpen az az evolúció? Mi ennek az elméletnek a lényege? Még ezt tisztán nem tudjuk, nem mehetünk egy lépéssel sem tovább.

Evolúció, vagyis magyarul: fejlődés, kifejlés elmélete alatt azt az elméletet értjük, mely a természetben mindent természeti, mechanicus okokból akar kimagyarázni, mely tehát a természeti világ létezésében, járásában, minden isteni beavatkozást tagad; szűkebb értelemben az általunk később kifejtendő darwinismust s a darwinismus elvének egyetemes alkalmazását értik

sik, még gazdagabb, még előkelőbb skót nő életéből!

A szép Edinburgh fölött északra, az északi tenger partjain fekszik Fife-megye, s ott egy ódonszerű úri lak, egy szép várkastély, Naughton, melynek tulajdonosnője *Mrs Morrison Duncan*, s örököse az ő szoborszépségű leánya. Nagy uradalmak birtokosa, Fife-megyének leggazdagabb, több milliók fölött rendelkező hatalmas úrnői ez anya és leánya. Épen mikor náluk voltam vendégül hívva, s ott töltöttem egy hetet, azelőtt pár nappal tértek haza Londonból, hol Viktória királynő udvarának vendégei voltak. Ez pedig Nagy-Britániában igen sokat, igen nagyot jelent. A skót közjog szerint, vagy talán valamely családjogi, királyilag megerősített intézkedés alapján, ha e gazdag leány férjhez megy, férjének föl kell majd az ő nevét is vennie.

Ennek a rengetegül gazdag, udvarképes, fényes nevű családnak voltam tehát vendége egy héten át, valamikor 1876. október havában. A kastély belső szolgazemélyzete legalább is ötször annyi volt, mint mi hárman: a két tulajdonosnő, és én, a vendég.

Ennek a két úrnőből álló családnak házi életéből akarok röviden leírni egy mozzanatot: az ő házi istentiszteletök menetét.

Szíveskedjék t. hallgatóságom megengedni, hogy közbevetőleg hadd írjam le, milyen a skótok házi istentisztelete?

Reggeli előtt vagy reggeli után, az estveli theázás, ebéd vagy vacsora előtt vagy után, mindig az illető háztartás rendje, beosztása szerint, összegyűlnek a ház tagjai, a vendégek, s jól tessék megérteni, a belső cselédség összes tagjai: komornyikok, komornák, inasok, szobaleányok a szalonban, hol a háznép s a vendégek leülnek az ottlévő székekre a terem felső részében, a cselédség tagjai pedig, mindenik egy-egy széket hozva be magával, az ajtó körül foglalnak helyet. Ezzel megkezdődik a házi istentisztelet, mely néhány énekvers felolvasásából, vagy ha a háziak tudnak énekelni, elénekléséből, egy bibliai részlet felolvasásából s imádkozásból áll. Ezeket a házi istentiszteleteket mindig a ház feje, a család atyja vezeti, s ha ilyen nincsen, a család valamelyik férfi tagja, vagy valamelyik arra felkért férfi vendég. A házi istentiszteleti imádkozásnál valamennyien térdre borulnak, s a székre hajtják le fejüket, Isten előtti megalázkodásuk jeléül. Mert külföldön a térdelve imádkozás a reformátusok között is egészen közönséges, a legszélesebb körökben elterjedt szokás. És az imádságot, mely mindig más és más, a körülményekhez alkalmazkodó, mindig könyv nélkül mondja az azt vezető férfi, legyen az lelkész vagy tanár, orvos, bíró, ügyvéd, magasrangú katonatiszt, kereskedő, iparos vagy kézműves, a társadalom bármelyik osztályához tartozó egyén. Óh mily bensőséges hit-

az evolúció elmélete alatt. Az evolúció a fajok eredetét a változékonyság és öröklékénység, valamint a létért való küzdelem alapján azoknak egymásból való kiválásából magyarázza. Az evolúció elmélete gyakran és sokat foglalkozik a létért való küzdelem kérdésével, a mi alatt azt értjük, hogy ha a fajoknál minden átalakult produkált bimbó, rügy, pete, vagy csirmag kifejlődésre jutna, úgy elszaporodnának, hogy az egész földet és annak minden tengereit a szó szoros értelmében betöltenék, annak minden talpalatnyi részét egészen befednék, elborítanák. Hogy aztán a szaporodás ily mértékben nem történik, azt a létért való küzdelem, az egyének egymás közötti versengése, a külső életfeltételek hiánya eszközölik. A természet által létrehozott csirok túlnyomó száma elpusztul, mielőtt kifejlődnek. De a kifejlődöttek közül a létért való küzdelemben azoknak a fajoknak van kilátásuk győzelemre s így önmaguknak és utódaiknak fentartására, melyek valamely tulajdonságnál fogva a többiek fölött testi vagy szellemi erővel bírnak. A természet háztartásában az egyének egyrésze előnyben részesül, a mennyiben a természet megengedi nekik, hogy egyéni sajátágaikat utódaiknak örökül hagyják, míg ugyancsak a természet az egyének másik részét elnyomja, fennmaradásukat meggátolja. Ezen tenyésztési folyamat lassanként az egész fajnak elváltozását vonja maga után, a mennyiben a faj azon részének, mely a továbbtenyésztés előnyét élvezzi, egyéni sajátosságai alkalmat nyernek arra, hogy öröklés által megerősödjenek s így mindjobban kikerekedjenek, azaz

a meglévőből egy új faj válik ki. Ebben áll Darwin, a fajok eredetéről szóló elméletének egyik alapfeltétele.

Mi a következőkben, különösen végül, leginkább az emberi faj eredetének, kiválásának elmélete kérdésével, vagyis az evolúció elméletének az emberi faj eredetére vonatkozó oldalával fogunk foglalkozni.

Mindenekelőtt el kell mondanunk azt, hogy az ember eredetéről a szentírás I. Mózes 1; 26, 27-ben és I. Mózes 2; 7-ben a következő leírást adja:

„Azután monda az Isten: teremtsünk embert a mi ábrázatunkra s a mi hasonlatosságunkra: és uralkodjék a tengernek halain, az égen repdeső madarakon, a barmokon, és mind az egész földön és e földön csúszómászó minden állatokon. Teremte azért Isten embert az ő képére, az Istennek képére teremté azt: férfivá és asszonynya teremté őket. Formálta vala pedig az Ur Isten az embert a földnek porából és lehellett vala az ő orrába életnek lehelletét és úgy lett az ember élő lélekké.“

Megjegyezhetjük ez előadásból, hogy a biblia szerint tehát Isten az ember testét a maga közvetlen közbelépésével alkotá. Nem lassanként nőtt az emberi test, sem nem valami fejlődési folyamat útján állott az élő. Másodszor pedig azt tanítja a szentírás, hogy a lélek is Istenből eredett. „Az életnek a lehelletét“ lehelte Isten az emberbe, vagyis olyan életet adott neki, a mely őt emberré alkotta, az Isten képét magán hordozó élő teremtményé.

Ezen szentírás tanítás ellen foglal már határozott

tel, mennyire lélekben és igazságban tudnak annak a vallásos, annak az áldott jóságú népnek a fiai, a nagy többség részéről természetesen minden különösebb theologiai képzettség nélkül is, imádkozni! Hányszor, hány család köréből fölszállt az imádság illatozó füstje a „young foreigner“-ért, az ifjú külföldiért, érettem is Isten trónja elé ott, abban a távoli, abban az én második hazámban!

S hogy folyt le a házi istentisztelet ennél a gazdag, előkelő, két nőből álló családnál?

Az éneket remek alt hangján a ház fiatal úrnője vezette, s utána és vele énekeltünk mindnyájan. És mert akkor még én, a férfi vendég, nem tudtam olyan jól angolul, hogy az imádságot én mondhattam volna, ezt meg, könyvből olvasva, a ház idősebb úrnője végezte.

Nézzétek, én édes hallgatóim, ezt a két református úri nőt, millió és millió koronák gazdag birtokosait! Nézzétek e képet! Templommá avatják kastélyuk legfényesebb termét; engemet, az idegen ifjút testvérnek, barátinak fogadnak; alárendeltjeiket Isten előtt magokhoz emelik! A gazdag örökös nő előljár a nagy Istennek hymnusokkal való magasztalásában; a ház úrnője pedig házának, háza népének papnőjévé leszen!

Imé, ez a két kép tűnt föl lelkemben, a régen mult időkbe, egy távoli országba szállva el tűnő emlékezetem röpke szárnyain, mikor a

protestantismusról és a nőkről akarok egy kissé csevegni.

A biblia sokat beszél a nőkről, s az evangéliom elmondja, hogy míg Jézus mellől gyáván elfutottak szenvedésének óráiban s halála után férfi tanítványai, női tanítványai híven tartottak mellette. Igazok volt, de kötelességök is volt, ha ezt tették, hiszen a nőket Jézus vallása emelte arra a diadalmi magaslatra, a hol ma állanak. Nem pusztán az ő mélyebb, bensőbb érzelmi világának szükségszerű követelménye, hanem a hálának önkénytelen megnyilatkozása az, ha a keresztyén nő vallásosabb, buzgóbb, mint a milyenek mi, férfiak vagyunk. „A keresztyénségnek a nők között van a legszámszerűbb és leghívebb barátja, a mi egészen helyes és méltányos dolog. Mert neki köszönhetik a nők a legjobbat, erkölcsi fölemelkedésüket és elismertetésüket. A keresztyénség előtti világ képen a legsötétebb árnyék a nők története és helyzete... A keresztyénség a nőknek új erkölcsi méltóságot adott, s kiemelte a porból és a férfiak mellé állítá őket,“ lejtegeti remekül és mély igazsággal egy nagynevű német hittudós, *Dr. Luthardt*.

A keresztyénségről és a nőkről sokan és sokat írtak már, — ezzel a kérdéssel tehát nem szándékozom foglalkozni, hanem a keresztyénségnek csak egyik oldalát, a protestantismust emelem ki, s ennek a nőre, a nő egyháztársas-

állást az evolúció elmélete, melynek történeti vázlatát ismertessük meg a következőkben.

Az evolúció tanának történeti fejlődése.

Az általunk a fentebbiekben adott szentirati tanál mindenekelőtt ellenkezik több ókori bölcsésznek azon tanítása, hogy az ember a földnek egy spontán, magától lett terméke. E bölcsészek szerint a föld terhes volt minden élő organismus csiráival, melyek aztán kedvező körülmények között életbe sarjadzottak föl, vagy pedig úgy tekintették némelyek a földet, mint a mely olyan teremtő étellel volt felruházva, a melyből keletkezett a felszínén élő mindennemű növénynek és állatnak eredete. A modern bölcsélet és tudomány, némely formáiban az ókor e kezdetleges tanához tért vissza. Azok, a kik a világtól különálló személyes Isten lételetét tagadják, természetesen tagadják a semmiből való teremtés s következőleg az ember teremtésének bibliai tanát is. Az ember eredetére vonatkozó theologiai tan általában visszaveti a természetbölcsélet és tudomány álláspontját, mint a mely nem ismeri el az isteni okiság közvetlen közbelépését. Isten nem mint olyant teremtette az embert, vagy nem úgy teremtette őt, a mennyiben ő végtelen, hanem a mennyiben a szülőföld elemeiből kifejthető. A görög és római bölcsészek ezt a nagyon is durva formában jelentkező tant vallották, mely ellen a keresztyén egyház atyái igen komoly érvekkel harcoltak, de a mely az újabb

időben a természettudomány és a bölcsélet egyértelmű véleményévé vált. Arra az ellenvetésre, hogy a föld spontán úton nem hoz elé többé embereket és értelmetlen állatokat, azt felelik, hogy sok dolog, a mi korábban megtörtént, a világnak jelen állapotában már nem történik meg. Arra a még erősebb ellenvetésre, hogy egy csecsemő embernek el kellett volna vesnie anyai gondozás nélkül, azt felelik, hogy az a csecsemő valamely borítékba betakarva ott uszkált az ő születésének oceanjában, míg csak két éves gyermekké nem fejlődött ki; vagy pedig azt mondják, hogy a bölcséletnek csak az a feladata, hogy az emberi faj eredete módjának általános tényét állapítsa meg, de azt nem kell tőle kívánni, hogy minden részletet is megmagyarázzon.

Lamarck, egy kiváló francia természettudós volt a modern kor tudósai között az első, a ki azt az elméletet állította föl, hogy minden a földön élő növény és állat, ide értve az embert is, bizonyos eredeti, egyszerű csirákból fejlődött ki. E Lamarck János 1744. aug. elsején a francia Picardiában született s Párisban 1829. dec. 18-án halt meg. Ő volt az első, a ki szakított a régi fajfogalommal, a fajok változatlanóságáról szóló dogmával s az állatország keletkezését a lassu fokozatos fejlődéssel magyarázta, és így őt tekinthetjük a leszármazás elmélete megalapítója, a francia Darwin gyanánt. Ez elméletét ő 1809-ben megjelent „Zoologie philosophique“ című művében tette közzé. Lamarck elfogadta az Isten lételetét, s neki tulajdonította az anyag lételetét, a melyből áll a világegyetem. De Isten egyszer

dalmi munkásságára vonatkozó hatásáról mondom el észleleteimet.

Mindenekelőtt kijelentem, hogy eszembe sem jut a római katholicismust, vagy bármely más egyházi formát, a római katolikus, vagy bármely más egyházhoz tartozó nőket bántani azal, a mit mondandó vagyok. Valaki lehet föltétlenül hü a maga egyházához, megláthatja azt, a mi abban másokénál jobb, s el is mondhatja azt úgy is, hogy nem sérti vele a másikat.

A nevelés, melyben részesültünk, az egyház, melynek tagjai gyanánt felnövekedtünk, föltétlenül bizonyossággal reánk nyomja a maga bélyegét. Ha csak kissé vagy is lélekűvár, s be tudsz hatolni a beszéd, a gondolatok rejtett rugói mögé, s találkozol egy emberrel, vagy, mert most arról van szó, egy nővel, kit soha sem ismertél, kinek nevét sem hallottad soha, s el kezdesz vele beszélni bármely közönbős tárgyról, de nem vallási kérdéstről: igen rövid idő alatt tisztában vagy vele, hogy az illető nő protestáns-é, vagy, — maradjunk csak e kettőnél, — római katolikus. Más mindeniknél a lélek zománca, más mindeniknek gondolatvilága; másfelé tekint lelkök vágya; más nem csak a hitők, de atyafiúi, felebaráti szeretetök is más és más alakban nyilatkozik meg. Az a nagy quaker, tehát protestáns angol nő, *Fry Erzsébet*, ki elhatolt még Ausztráliába is, hogy a fogházban szenvedő nyomorultak lelki inségén segítsen, az nem

a római katolikus, hanem a protestáns nőkre tekintve ejtette ki, s tette szálló igévé ezt az ő mély értelmű, remek mondását: „Charity to the soul is the soul of charity,” a mi ezt teszi: „a lélek szeretetében van a szeretet lelke.”

És ha megismered a nő vallását beszédéből, ugyan hogy ne nyilatkoznék meg annak hatása a nő egyháztársadalmi munkásságában, tevékenységében is?!

Az én élettapasztalatom, lélektani tanulmányom arra a határozott meggyőződésre vezetett engemet, hogy a római katolikus nő vallásossága a lélek felszínén lehet forróbb, izzóbb, de a mely a maga melegét nem akarja kifelé terjeszteni, keveset törődik tehát mások lelkének érdekeivel, míg a protestáns nő vallásossága, a lélek mélyére hatolva, nyugodtabb, mondjuk: hidegebb, de vágyaiban buzgóbb, törekvéseiben lelkesebb, s vallásos érzelmeinek fényében másokat is óhajt részeltetni, nem rejti tehát véka alá lelkének világát. A római katolikus nő is törekszik a maga szívnemességével, mint a római katolikus jótékonyági nőegyletek igazolják, enyhíteni a külső emberi nyomort, de a humán cél elérésével megelégedve, nem mennek el, hogy azt is meggyógyítsák, a nyomor eredő forrásához, a lélek sebéhez. A protestáns nő, általában szólva, egyházi vallásos tevékenységével sokkal jobban igazolja ehhez a nagy bibliai tételhez való hűséges ragaszkodását: „a hit jó cselekedetek

megteremtén az anyagot, ennek minden sajátosságaival együtt, többé semmi egyebet nem tesz. Az élet, az organismusok és az elme mind az értelmetlen anyagnak és annak erőinek produktumai. Minden élő anyag bizonyos *sejtszerű szövetékből* van összetéve, a mely ismét apró sejtek összetételében áll. Ezek a sejtek magokban véve nem élnek, hanem a világtért átjáró bizonyos étheri folyadék által, minő a hőség és a villamoság, serkentetnek életre.

Az élet azért, ezen elmélet szerint, spontán nemzéből ered. Az élet, az élő sejtek vagy szövetékek így eredvén, a növényi és állatországok különböző alakjai természetes okok működése útján állottak elő; a magasabb, sőt a legmagasabb is a fejlődés hosszú menetű folyamatában a legalacsonyabból formáltatván.

Lamarck elméletének elvei a következő három tételben foglalhatók össze:

1. Azon körülmények között, melyekbe az állatok faja helyzetetett, minden lényeges és maradandó változás, szükségükben és igényükben valódi változást hoz be azokban.

2. Szükségeiknek e változása új munkálatokat tesz náluk szükségessé ez igényeik kielégítésére, és így végül új szokások gyökereznek meg bennök.

3. Ezen új működések és szokások bizonyos, már meglevő különös szervek nagyobb és gyakoribb használatát teszik szükségessé, a mely szervek így megerősödnek és tökéletesebbé válnak. Vagy, mikor az új szükségek kívánják, új szervek kifejlődésére adnak azok

alkalmat; vagy pedig arra szolgálnak, hogy egyes régi szerveket háttérbe szorítsanak, melyek így aztán lassanként erejüket veszítik s lassanként teljesen elenyésznek.

Lamarck fentebb említett műve megjelenése után mintegy 30 évvel egy névtelen munka látott napvilágot. „A teremtés nyomai” cím alatt, mely Lamarck elméletének lényegesebb vonásait mind újra föllevenítette. A mű írója megegyezett elődjével abban, hogy megengedte az anyag eredeti teremtését; hogy az élet eredetét fizikai okokra vitte vissza; hogy a növények és állatok minden nemének, fajának és különbözőségeinek eredetét valamely közös forrásból, a természeti fejlődés folyamatában találta föl. A két író abban különbözik egymástól, hogy közös nézeteik és az azok támogatására fölláított indokaik alapját más és más utakon haladva vélik föltalálhatni.

„A teremtés nyomainak” szerzője a nebuláris, a ködi elmélet igazságára támaszkodik, és azon analogia alapján okoskodik, hogy valamint az égi testek szövevényes és kellő rendbe állított rendszerei a világtért átjáró eredeti anyagon működő fizikai törvényeknek eredménye, észszerű dolog úgy okoskodni, hogy a növények és állatok különböző rendjei is ugyanezen uton állottak elő. Hivatkozik a növény- és állatországokban észlelhető fokozatosságra; az egyszerűbb mindenütt megelőzve a fejlődöttebbet és a tervegység mindenütt észlelhető lévén. Nagy súlyt helyez az állatok magasabb rendjeinek nemzés által való fejlődésére is, ugy

nélkül megholt állat," mint a római katolikus nő. Ugy látszik, mintha Péter apostolnak ezt az intését: „a ti hitetek mellé ragaszatok jóságos cselekedetet," úgy látszik, hogy ezt az intést a protestáns nők jobban megfogadják, mint a római katolikusok, holott, sajátságos, Péter apostolt ők szeretik egészen a magukénak foglalni le.

De érzem, hogy felállított ezen tételtemet: a protestáns nő lelke mélyén buzgóbb a római katolikus nőnél, — bővebben is igazolnom kell.

Hát nem ismerem, — kérhetik tőlem, — a római katolikus női szerzetrendek, az apácák vallásos buzgóságát, tevékenységét?!

Ismerem azt, és sokat össze tudnék írni arról a 40-45 női szerzetrendről, vagy római katolikus egyházi jellegű női egyesületről, melynek nevével a múltból vagy a jelenben, tanulmányaim között találkoztam. Tudom, hogy közülök többen végtelenül értékes munkát végeznek a kultúra terjesztésének terén, mint tanítással foglalkozó apácák, de hány volt és van közöttük olyan, a melyik önmagába merülve, tétlen szemlélődésben, a hit követelményét pusztán áhítatoskodásban elégítve ki, vagy pedig egész életén át házról-házra járó kéregetésben teljesíti vallása, egyháza iránti köteleességét?!

És aztán, jól van, a római katolikus apácák nagy serege mellett ott áll a protestáns diakonisszák nem olyan nagy, de áldásos egyházi tevékenységben oly véghetetlenül buzgó tábora.

értvén pl. a dolgot, hogy az ember, a maga fokozatos fejlődésében a hüllők, a halak, a madarak és az ember alkatának sajátosságait vevé föl. Ez aztán azt jelenti, hogy az ember nem más, mint csupán egy tökéletesebben fejlődött hüllő és hogy az állatok rendje pusztán abban a fokban különbözik egymástól, a melyet azok az élet e fejlődő sorozatában elfoglalnak. Valamint a méhnek lárvája királynővé, herévé vagy dolgozó méhvé fejlődhetik ki, hasonlóképen ugyanazon élő sejt hüllővé, hallá, madárrá vagy emberré fejlődhetik ki. Megengedi azonban a szerző, hogy e fokozatban lehetnek megszakítások, kellő előkészítés nélkül is állván élő fajok. Ezt ő egy számoló gépre való hivatkozással illusztrálja, mely milliószor is rendes sorozatban hozza elő a kellő számokat, míg egyszer aztán kitörvén a maga rendjéből, meg nem felelő számokat mutat be. Ilyenformán a fajnak az a törvénye, hogy a hasonlónak hasonlót kell szülnie, végtelen időközön keresztül jönnek bizonyulhat, míg egyszer váratlanul új faj áll elő. Lamarcknak és az ismeretlen szerzőnek ez elméletei, magokkal a szerzőkkel együtt teljesen hitelüket veszítették a tudomány emberei előtt, s pusztán, mint történelmi érdekességű adatok sorolhatók fel, a szóban forgó kérdés történetének ismertetésénél.

(Folyt. köv.)

Csiky Lajos.

Ott állanak ez, egyházi fogadalmat nem tevő protestáns nők, kiket a Rajna melletti Kaiserswerthben 1836-ban egy német protestáns lelkész, *Fliedner Tivadar* hívott el az egyház szolgálatára.

Én a külföldön éveken át láttam a diakonisszák munkáját, tehát tudom és állítom, hogy magasan fölötte áll az, a közjótékonyág tekintetében, az apácák munkájának.

Ott tanítanak ők vallásos hitben tiszta erkölcsöt és tudományt a legkülönbözőbb nőnevelő intézetekben. A mit tehát Péter apostol, fentebb idézett tételét egészen elmondva, így fejez ki: „a ti hitetek mellé ragaszatok jóságos cselekedetet, a jó cselekedet mellé pedig *tudományt*," azt a diakonisszák a maga teljes egészében kiviszik. Láttam őket kisdovedovákban, gyermekmenházakban, vakok, siketnémák intézeteiben; most is megremeg a lelkem, pedig már fogházi lelkészi minőségemben magam is végzem e munkát, most is megremeg a lelkem, mikor eszembe jut, hogy egy rettenetes berendezésű svájci fegyházban mint forgolódtak a jótékonyág e földre szállott angyalai a gyilkosságért életfogytig való fegyházra ítéteknek lélek-bántó, szomorú seregében. Lázban, gyötrő betegség által kínozva, csaknem halálra válva fekdtem hajdanán a bási nagy közkórházban, s mikor az a szelid képű diakonissza letörölte homlokomról a láz veritékét, s édes nyugalommal Jézusról kezdett én nekem beszélni; mikor vasárnap reggelenként összejöttek a kórházban alkalmazott összes diakonisszák s a folyosók különböző pontjait keresve föl egymás után, s helyezkedve el azokon, szívből szálló, szívre ható hangjaikon szép angyali énekeket énekeltek nekünk, a szobákban vergődő betegeknek: már akkor megbizonyosodtam affelől, hogy a protestáns nő szíve mélyén élő vallásosság mily fönséges hatalom, s hogy abban áll annak dicsősége, ha lelke javait megoszthatja másokkal, a sinlödökkel, szegényekkel, elhagyatottakkal, betegekkel is, ha bevilágíthat azzal a sötétségnek mélyeibe.

Haza térve a külföldi képek lerajzolása után, nem akarok én most egy *Lorántffy Zsuzsánáról* beszélni, hiszen e protestáns estélyeinken volt már szó e kálvinista fejedelmi nagy magyar asszonyról. De ímé itt vannak egy *Szombathyné Veresmarti Zsuzsánna*, vagy egy *Kenesseyné Szondy Zsuzsánna*, kik szegény gyermekek és itjak fentartására, segélyezésére, vagy tanári székek emelésére tett hatalmas alapítványokkal jegyezték föl debreceni főiskolánk, egyházunk multjában fényes neveiknek nagy és dicső emlékezetét, jó cselekedeteikkel tevén bi-

zonyságot igaz protestáns hitökről. Avagy itt van a jelenben özv. *Hegyi Mihályné*, ki lelke ihletétől megragadva, emléket állít kollégiumunk előtt a protestáns hitvallóknak, hogy tanuljon lelkesedni a multak nagy emlékein a jövőknek harcosa, a nemes ifjúság. Avagy föltekintek hazánk székes-fővárosába, Budapestre, s látom, hogy ott a protestáns nők egész tábora küzd a tettekben megnyilatkozó hit magas eszményeiért. Az ottani protestáns vallásos irányú, nők által vezetett egyletek között talán a legrégebb a lutheránus *Tábitha-egylet*, így nevezve amaz evangyéliomi nőnek neve után, ki, mint Jézus Krisztus tanítványa, Joppében lakott, s gazdag volt a jó munkákban s a keresztyén jótékonyosság cselekedeteiben. Ez egyletnek főnséges célja „a Budapest fővárosi szegényeket általában, a szegény és árva gyermekeket, a gyámolítást igénylő öregeket és betegeket különösen, a könyörülő szeretet jótéteményeiben részesíteni. Az egylet ezen jótékonyosságát a téli hónapokon át rendszeresen hetenkénti kenyérkiosztással és esetről-esetre, valamint rendkívüli elemi csapások beálltával is, magok az egyleti tagok által készített ruhane-mük s pénzadományaikból vagy adományozások által szerzett fűtőanyagok kiszolgáltatásával gyakorolja.“ Ott van ugyancsak Budapesten a református nők „*Lorántffy Zsuzsanna-egyesülete*“, mely a keresztyén könyörülő szeretet gyakorlását s különösen a nők között a keresztyén erkölcsi élet felvirágoztatását tűzte ki céljául, a mely egyesület, egyik tagja, egy magas állású református úrnő által „*Olajág*“ cím alatt egy vallásos lapot is szerkesztet. Avagy szabad-e megfeledeznünk a szintén budapesti *Nagypénteki református Társaságban* a nők hatalmas munkájáról, kik gyermek-otthonok alapítása s ezekben a gyermekeknek munkára és vallásos-erkölcsi életmódra nevelése által szereznek magoknak érdemet Isten országa építésében. Vannak e nők között, kik bibliával kezökben, a vallás vigasztalásának szavaival is ajkaikon járják be a szegények, a betegek hajlékait, oszlatva a bánat könyeit nemcsak a testi nyomor enyhítésével, hanem a lelki éhség és szomjúság csillapításával is.

Hitet, jóságos cselekedetet és tudományt emlegettem elébb; de Péter apostol még ezekhez mértékletességet, türeést, istentiszteletet, atyafiakhoz hajlandó szívet és szeretetet is követel. Vajjon melyik hiányozhatik e nagy lelki tulajdonságok közül annál a nőnél, ki élete egyik feladatául a protestántizmus szellemének ápolását tűzte ki, s vajjon van-e erény, melyet éke-sebb koszorú diadémjaképen hordozhatna egy nő, mint a minöket itt felsoroltam?!

Ha a római katolikus nő, és itt a hivatásos egyházi nőkre, az apácákra nem gondolok, — ha egy római katolikus nő tenni óhajt valamit egyházi vallásos tekintetben, saját lelke szükségein túl nem igen tekint, s buzgósága néha vakbuzgósággá lesz; a protestáns nő pedig hite s szeretete missionáriusává emelkedik föl. És ez természetesen következik abból a szellemből, melyet a protestántizmus terjeszt. Annak a nagy elvnek a szüleménye ez, melyet az *egyetemes papság* elvének nevezünk. A mi protestáns hitünk szerint mi mindannyian közvetlenül, emberi közbenjárók nélkül megjelenhetünk Isten előtt, s nincsen mi nekünk szükségünk a lelkünk áldozatait közvetítőleg Isten elé vivő papokra, — mert minden hívő lélek papja önmagának és környezetének. Ezt az elvet vallja s ezt létesíti már az a protestáns nő, ki kilép az egyháztársadalmi élet küzdterére, hogy ott Krisztus egyháza papságának munkáját végezze, olyan munkát, minőt egy római katolikus vallású nőnek végeznie nem kell, mert hiszen náluk a papi uralom elve kizárja az ilyen munkák lehetőségét, megengedhetőségét.

Igen, ti protestáns nők, hívjanak titeket Miss Buchanannak, Mrs. Morrison Duncan-nek, Fry Erzsébetnek, Lorántffy, Veresmarty, Szondy Zsuzsánnának, özv. Hegyinének; legyetek, mint diakonisszák, hivatásból egyházunk szolgálónői, vagy csak lelketek benső sugalmára járjatok amaz úton, hol a hit s az emberszeretet templomtornyainak harangszava zeng: mindegy, ti papnők vagytok ama fényes oltár körül, melyen lelketek buzgalma az arany, szívetek érzése a mirrha, s Isten nevének munkátok által megindított magasztalása a tömjén, mely száll-száll a magasba, áttör a felhőkön, bejut a csillagoknak táborába s fölér Istennek trónja elé.

Vajha ti, Debrecennek protestáns, s közelebbről kálvinista női, kik hallottátok e felolvasásomat, vajha megragadnátok ebből lelketekkel azt a gondolatot, hogy szálljatok ki ti is a háborgó vizekre, — veletek lesz Jézus! Vajha az én hittanhallgató tanítványaimnak a kálvinista öntudat erősítése céljából rendezett e protestáns estélyei alkalmat szolgáltatnának e nagy kálvinista városban egy vallási célzattal működendő kálvinista női egyesület megalakulására! Szüksége van ilyen szervre nemcsak Budapestnek, hanem Debrecennek is. Lorántffy Zsuzsanna Sárospataké volt, e nevet most lefoglalta hazánknak számos kálvinista vallásos női egyesülete. Néhai való jó Szombathy István városunknak első embere, főbirája volt, felesége Veresmarty Zsuzsanna Debrecen első asszonya: miért mennék mi ki egy jó névért Debrecenből? Debrecen

kálvinista női, alakítsátok meg a „Veresmarti Zsuzsanna kálvinista nő-egyesület“-et, mert ha nem női által is, de hatalmas erővel dolgozik, épen városunkban is, a római katholicismus.

Higgyétek meg, nincs távol az idő, a mikor ti magatok szükségesnek fogjátok találni egy ilyen vallás-erkölcsi irányú egyesületnek a megalakítását, mely nem pusztán emberbaráti célokért fog küzdeni, mint a mai, oly áldásos eredménnyel működő „Jótekonny Nőegylet,“ hanem ennek munkája mellett a protestáns lélekmentés oltártüze mellett fog forgolódní.

Öltözzetek föl ti szép nők a ti legszebb öltözeteitekbe: tüzzétek hajatokba a hitnek diadémját, hogy vessen az lényt útaitokon; övedzétek körül derekatokat az égi bizalom palástjával, hogy nem hiába fogtok ti is küzdeni apáitok ősi vallásáért; húzzátok föl lábaitokra a testvérszeretet, a lélekszeretet saruját, hogy ne epedezzenek körülöttetek az inséges lelkek, mert ti kies vizeknek partira tudjátok azokat vezetni.

Ne féljétek: a vallásosság nem egy a szenteskedéssel, a lélek kegyessége nem egy a kegyeskedéssel. Abban a távoli országban, melyről felolvasásom első részében beszéltem, azoknak a vallásos lelkű nőknek szemében az életkedv, az életöröm derüje lobog, ajkaikon a vídám jókedv hangos kacaja cseng, mert a vallásos kedély kölcsönöz csak igazi, szívből fakadó vídamságot, az nyujt csak igazi boldogságot.

Azt mondják, hogy a protestantismus a hideg, a rideg értelem vallása. Ám legyen úgy! De akkor jöjjetek ti nők segítségünkre nekünk férfiaknak: hintsétek be vallásunkat meleg, csillogó kedélyetek aranyorszemeivel.

Lelkipásztori hivatal.

(Folytatás.)

Péter az utolsó vacsora alkalmával hallatott nagy fogadkozás után: „Ha mindnyájan megbotránkozom is te benned, én soha meg nem botránkozom;“ „ha meg kell is veled halnom, meg nem tagadlak tégedet.“ (Mt. 26. r. 33, 35.) háromszor egymásután megtagadja az Idvezítőt, az Istent. Az Isten pedig önmagáért bosszút áll, — de isteni módon. Péterben felébreszti a lelkiismeretet, bűnbánatnak, vezeklésnek lelkét adja belé, mely önmagát marcangoló szent fájdalommal hajlja a gyenge lelkűt veszedelembe, kínzások keresésére, mig nem végre a halálban lett kiengesztelődés hozza meg lelkének a bűn által felzavart nyugalomát. Mikor Péter a kakas szavát hallván, keservesen sir, akkor már felébred lelkében a szégyen és fájdalom érzete mellett a forró vágy, hogy nyomorult, gyáva bűnét jóvá tegye. A mikor meg János evangéliuma 21. részében Jézusnak háromszor ismételt kérdésére, a háromszori tagadásnak megfelelően háromszor egymásután mondja a vallomást: „Uram! te tudod, hogy szeretlek tégedet:“

a nehéz bűnbánat nyomta kebelből felszakadó hangokban már ott van a nagy fogadás: „Uram! halálommal engesztellem én meg szörnyű botlásomat!“ A mint hogy meg is engesztelte.

Pált, a ki mérhetetlenül gyűlöli az ő farizeusi messiás hitét megcsufoló názareti Jézust és ennek követőit, szive mélyéig meghatja a magasztos lelki nyugalommal, égi hittel elhaló István diakonus haldoklása, magaviselete, csudálatos beszéde. Ő maga mondja könnyfacsaró bűnbánattal a Csel. 22. r. 19, 20. versben: „Én mondek: Uram, ők jól tudják, hogy én tömlöcre vontam és vertem mindazokat, a kik hisznek vala te benned. És mikor ama te mártíromodnak, Istvánnak vére kiontatnék, én is ott állok vala és az ő halálára akaratom vala stb.“ Pál is tehát vezekel a vértanu haláláig. És mig ezt a megdicsőítést elnyeri: önmagával vivódó lelke, tusakodása önti ki magát megrázó beszédeiben.

Én azért e kettőnek példája után azt itelem, hogy prédikátor, a ki a velőknek megoszlatatásáig ható erővel szólni tudjon, csak az lehet, a ki vagy olyan bensőségteljes hitéletet él, melyben egy megszakítás nélküli lelki összeköttetésben áll az ő Istenével, úgy, hogy az nemcsak erőt, tudományt ad neki a szólásra, de egyenesen kényszeríti lelkével arra, mint Jerémiást, kinek szívében az Úrnak ígéje olyan volt, mint a csontjaiba rekesztett égő tűz (20. r. 9. v.), a melynek kényszerítő hatása alatt mondja Pál is 1. Kor. 9. 16-ban: „Jaj nekem, ha az evangéliumot nem prédikálom.“ Ugy vélem, hogy igazi prédikátor az lehet, a ki Istentől elválasztva, vagy tévelygésből, vagy hitetlenségből vagy gyarló bűnös állapotból nagy lelki küzdelmek után — melyek alatt lelkében egy új világ épül fel, — belső átváltozással megyen át a hívő erős keresztyénségnek, az Istennel kibékülésnek állapotába. Vélem azt is, hogy igazi prédikátor az lehet, a ki sokat, súlyos megpróbáltatásokat szenved, mik lelkében viharzó erővel korbácsolják fel a Jób esete óta ezerféle alakban megvitatott kérdést az isteni világkormányzás, igazságszolgáltatás helyesége felől. Vagy végül, hogy az ígét erővel hirdesse valaki, annyi multhatatlanul szükség, hogy fogékonyággal birjon az Istennek a természet és lelki világban mindenütt szem elé táruló felséges, csudálatos munkái iránt, a melyek ragadják meg lelkét, hogy azzal belemerüljön az istenség nagy titkaiba, mindeneket vizsgáljon, még az Istennek mélységeit is. (1. Kor. 2: 10.)

Mint hogy pedig a prédikátor szemlélődése önmagában nem maradhat, mert az ő lelke kincseit meg kell osztani a gondozására bizott nyájjal: mindama fentebb említett kívánalmak megléte csak a szeretet utján válhatik élővé, munkássá a gyülekezetben. Mert tökéletesen igaz Pál tétele az 1. Kor. 13: 1-ben: „Ha embereknek, vagy angyaloknak nyelven szólnék is, a szeretet pedig nincsen én bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc és pengő cimbalom.“ Szeretet kell tehát a predikátorban, mely tudjon könyörölni, részt venni a tömegek testi, lelki, mérhetetlen inségében, mint Jézus, a ki azt mondja a testileg, lelkileg éhező hallgatóságról: „Keserülöm e sokaságot.“ (Márk 8: 2.)

Vagyis jó prédikátor csak az *igazi pásztor* lehet, a béres soha. Lehet jó színész, nagy, külső sikeret elérő szónok valaki szép külsővel, elbűvölő hanggal, de Isten országát építő prédikátor csak az Istenben és gyülekezetben élő pásztor lehet.

Csak abból, a mi lelkemben eszmény él a lelkipásztorság magasztos volta felől, nagyon sokat beszélhetnék. De legalább e cikkben már nincs rá tér. E

helyett először utalok főleg az 1-ső korinthusi levélre, melyben Pálnak homilétikáját és cura pastoralisát találjuk és a melyből idézem arra nézve, hogy milyenek kell lenni egy jó lelkipásztornak, a 9. r. 20—22. verseket: „A zsidók között úgy tartottam magamat, mint zsidó, hogy a zsidókat megnyerném; azok között, a kik a törvény alatt vagynak, úgy viseltem magamat, mintha a törvény alatt volnék, hogy a kik a törvény alatt vannak, azokat megnyerném. A törvény nélkül valók közt, mintha én is törvénytől való volnék, hogy megnyerném a törvény nélkül valókat. Az erőtelenekek lettem úgy, mint erőtelen, hogy az erőtelenekeket megnyerném. Mindeneknek minden lettem, hogy mindenestől fogva valakiket megnyerjek.” Mindennek kell lenni! Az együgyűhöz együgyű; a szegényhez szegény, az alázatoshoz alázatos, a nyomorulthoz irgalmas, szánakozó, jótékony, könyörületes, az üldözöttnek védelmezője; ha senki más e világon nem az, a lelkeseknek feltétlenül ilyenek kell lenni. Hogy ilyen lehessen, nyája közt kell forgolódnia; megismerni annak életét, gondolkozásmódját, bajait, testi lelki nyomorúságát; részt venni örömeiben és bánataiban.

Ez egyszerű igazságot hangsúlyozni, vagy éppen magyarázni — sajnos! — kell, mert az ilyen „rajongó” beszédre, vagy éppen életre itt és ott ma még mindenfelől azt halljuk feleletül: „Ki fizeti ezt meg neked? Nincs ennek hálája, elismerése.” Hát ahogy veszünk. Megfizetni az ilyen munkát — igaz — csengő pénzzel, vagy ropogós bankóval soha meg nem fizetik. Sőt, — ha valakinek van tapasztalata, én tudom, hogy ha áldozattal kellene a népek megmutatnia egy ilyen lelki pásztort iránt tartozó elismerését, a legtöbb nem tenne különbséget ez és a leglelkiosmeretlenebb béres közt... De hát ez mindegy! Az olyan ténykedés egyszerűen becsületbeli, lelkiismereti kötelesség, arra ajánltuk fel, sőt köteleztük el magunkat esküvel.

Van azonban a pásztorkodásnak, mely jogosan elmondhatja: Én ismerem az én juhaimat és én is ismertetem azoktól, magára a lelkesre egy nagy, végtelen nagy erkölcsi haszna. A néppel való érintkezés, annak életébe belemerülés az Anteusról és anyaföldről fennmaradt hitregét valósítja meg a keresztyén egyházi életben. A biblia mellett ez a folytonos érintkezés, a nép életébe résztvevő szívvel osztozás, magára a lelkesre lesz kimeríthetetlen kincses bányá, a melyből vett kincseket az ő lelke visszaárasztja áldás gyanánt a vigasztalást tőle váró, testi lelki végtelen nyomorban epedő szomorú sokaságra. E nélkül, a nép ismerete nélkül a legragyogóbb elmével, ékesszólással, nagy tudományos készséggel sem fog soha senki az ő népehez szólani, nem fog vigasztaló beszédeket mondani. Innen prédikálásunkban a hatástalanság, sikertelenség, hogy a nép a templomból kijövet nem tudja megmondani, mit hallott. Innen prédikáció irodalmunkban azaz erőtelenség, sok nagyhangú semmitmondás. Ha egyebet nem, fogunk a néptől hitet, Istenben vetett bizodalmat, akaratán megnyugovást tanulni, mert ezekkel a föld népe, az ő élete és foglalkozásának természetéből kifolyólag, meg van teljesedve, sokkal inkább, mint mi, tanult emberek. Ahhoz szóljon a mi beszédünk is, a mihez az Isten, t. i. a nép élet és fogalom köréhez. Akkor aligha meg nem telnek a templomok.

De ma — ha tagadni akarnánk, a kövek kiáltanak szemünkbe — a kálvinista papság társadalmi műveltségével a művelt osztályt, hitével, buzgóságával a népet nem képes egyházához lekötöni, vonzani.

(Folyt. köv.)

Nagy István.

A lelkesválasztás.

(A konvent javaslata.)

Megjelentek a zsinatkészítő albizottságok javaslatai. Megkezdődhetnek az eszmecserék pro et kontra, hogy ez eszmeforrásból a tiszta igazság szent folyama áradjon ki. Hozzá szólhatnak a javaslatokhoz egyház-megyék, kerületek és egyesek.

Alulírott, szerény egyéni véleményemmel akarok hozzá szólni a konvent által elfogadott lelkesválasztási javaslatához.

E tételnél a kérdés úgy az albizottságban, mint a konventen, azon fordult meg, hogy fenntartassék-e a mostani minősítési és osztályozási törvény, avagy a szabad választás iktatassék törvénybe.

Egyes lapok hasábjain már régóta emelkedtek hangok, melyek a mostani törvényt mellőzni óhajtották s a szabad választást kívánták törvénybe iktatni.

Ez álláspontra helyezkedett a konventi albizottság többsége is. Ezzel szemben az albizottság előadója Sass Béla konventi jegyző külön véleményt terjesztett elő, melyet aztán gróf Tisza István hozzácsatlakozása folytán, a konvent is magáévá tevén: az albizottsági többség álláspontjának mellőzésével kimondá, hogy a jelenlegi törvényt lényegében fenntartandónak véli.

E véleményekhez szólva sietek immár kijelenteni, hogy én az előadói külön véleménynek, melyet a konvent is elfogadott, feltétlen híve vagyok. Csakis a jelenlegi törvény fenntartása biztosítja, hogy a nagyobb gyülekezetek tapasztaltabb erőket nyerjenek s ad ösztönt a nagyobb tudományos képzettségre való törekvésnek. A szabad választás ellenben — azon kívül hogy szabadságra vezet — utját vágja az egyéni törekvéseknek s veszélyezteti a nagy gyülekezetek jól felfogott érdekét.

Ki tagadhatná, hogy a nagyobb gyülekezeteknek képzetesebb s tapasztaltabb erőkre van szüksége, mit főleg a jelenlegi törvény mellett kaphatnak meg. Avagy egy tapasztalatlan ifju — legyen bár csillagos kitűnő bizonyítványu is — képes volna-e úgy elvezetni egy nagyobb gyülekezetet, mint egy tapasztalt? A minősítési törvény fenntartását tehát úgy a gyülekezetek érdeke, mint a lelkesek között a tehetség és a szolgálati idő méltánylása követeli.

A szabad választás elve elméletben szép; ám a gyakorlatban úgy a nagyobb gyülekezeteket mint az igaz lelkesi erőket a vak szerencse játékanak teszi ki; más szavakkal a minősítési törvény haladásra, művelődésre buzdít; méltányolja a szolgálati időt, míg a szabad választás mindezt feleslegessé teszi, ezen jelszót tüzi ki: „Bizzál jó szerencsédben!”

A jelenlegi törvény a haladás melegágya. Hogy ez tisztábban álljon előttünk hasonlítsuk össze az 1881. választási törvénnyel is. Az 1881-i ugynevezett jelölő rendszer a protekció és familiáris összeköttetés talaja volt Eltemette a legjobb erőket. Egész sereg lelkeszt tudnék felsorolni, kik nagy képzettségük, tapasztalatuk dacára mozdulni sem tudtak a kis falukból, hova először vetette őket a sors. Akkor azt mondták, majd haladok tovább. Igen ám de vagy nem jelöltettek; vagy, ha jelöltettek is hiában, mert a jelöltek közt volt nőtlen káplán — kinek vagy a földes ur leányát, vagy az előd leányát kellett elvenni — s ez lett megválasztva. Ezek a tapasztalt jó erők talán örökre csendes falusi parochiájukon maradtak volna, ha nem jött volna az 1891—93-i választási törvény, mely a gyülekezeteket kényszerítette, hogy a képzetesebb és tapasztaltabb erők közt válassza-

nak. Azóta napról-napra látjuk választásokon mint veszi el méltó jutalmát az érdem, a tapasztalat és a hü szolgálát!

Hát nem megnyugtató-e e látvány mindnyájunkra! Sok tehetséges lelkészársunk e törvénynek köszönheti haladását; sok nagy gyülekezet, hogy jó lelkési erőt nyert.

Mondották némelyek azt is, hogy a minősítési törvény a theologusok létszámadását eszközölte. Nézetem szerint ezt inkább a csekély fizetés okozta. Ime a kongrua után a theologusok létszáma hogy megszapordott; pedig a minősítő és osztályozó törvény még fennáll.

S hogy áll a dolog más pályán? Avagy nem kell-e az ügyvédjelöltnek 3 évig praktizálni. az ügyvédi vizsga előtt? holott a jogi tanfolyamot egészen elvégezte s már doktorátust is állott ki. Vagy a ki a bírói vizsgát letette, bíró lesz-e azonnal? Mily pontossággal állapítják meg egy-egy bírói üresedés alkalmával a pályázók közt a sorrendet minősítés és szolgálati idő (!) tekintetbe vételével.

Ha így áll ez a jogilag képzett s szakavatott miniszteri kinevezésnél, mennyivel inkább érdekünkben s a gyülekezetek érdekében áll, hogy szilárd iránnyt jelöljünk ki ott, hol nagy részben egyszerű s könnyen befolyásolható polgárok szavazatától függ az igazi érdem jutalma s egy egy nagyobb gyülekezet jobb érdeke?!

Én így vélekedem. Nem tudom Dr. Baltázár Dezső hivatott egyházjogász kollegánk így gondolkozik-e?

Tisza-Köröd.

Ory Tamás,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Az évvégi vizsgálatokról.

(Folytatás és vége.)

A vita folyamán az évvégi nyilvános vizsgák feladata helyesen domborodott ki. Az évvégi vizsgák mai módja nem a hazai talajban fejlődött ki, mint egyik felszólaló megjegyezte. Az állami tanügy még fiatal, s hagyományok nélkül kezdte meg szervezkedését, s nem itthon, hanem a külföldön keresett példákat utánzásra. Sok jót, különösen szoros rendtartást honosított meg, a tisztán tanügyi kérdésekben is áldásos munkát végzett, de az idegenből való átvétel hulláma már tetőpontra ért, eljött az idő a visszatérésre, akár a tanjegyek osztását, akár a közvizsgálatok tartása módját nezzük. Én azonban azt hiszem, hogy az eddigi évvégi nyilvános vizsgáknak némely oda nem tartozó feladatok megoldását is követelő tulajdonságából fejlődött ki általában mindenféle évvégi vizsga elleni ellenszenv a tanárok között. Hogy gyanításom helyes alapokon nyugszik, felhozok néhány ellenvetést, melyeket azok hoztak fel, a kik mindennemű évvégi vizsgának ellenségei.

Egyik felszólaló szerint a fővárosban zsúfolt osztályok mellett juniásban már csak a tanulók jelentéte mellett is türehtetlen az egyes termek levegője. Ehez veendő még, hogy 40—50 szülő is betódul egy-egy vizsgálatra. A tanár kötelességszerűleg felszólítja a bukott tanulókat, ezek egy két kérdésre azok közül felelgetnek valamit s a szülék ezen az alapon azt kívánják, hogy fiaik feljebb lépjenek. Másik felszólaló szerint meg

a szülék csakis addig jönnek el a vizsgálatra, a míg az dönt az osztályozás tekintetében. Tehát úgy ezen, mint az itt fel nem sorolt felszólalásokból is az tűnik ki, hogy az évvégi vizsgák osztályozó jellege volt a legtöbb panasznak a kuforrása. Éppen ezért fordult a felszólalók jó része az évvégi vizsgálatoknak kiválasztó (selectiós) jellege ellen, mert nem igazságos és méltányos, hogy a tanár egy alkalommal kimutatott tudást vagy tudatlanságot tegyen a megítélés alapjává, különösen akkor, a midőn az ilyen különleges alkalommal járó lelki tényezők, elfoglaltság, zavar, ijedség stb. nagyon befolyásolják a gyermek szellemi magatartását. Azt is helyesen jegyezték meg, hogy az ilyen selectiós vizsga a mai alakjában, hogy t. i. a leggyengébb tanulóknak a nyilvánosság előtt pellengérré állításává és megkínzásává vált, igen visszatartó látvány, mely korántsem alkalmas arra, hogy a közönségnek az iskola iránt való bizalmát és tiszteletét növelje. Hivatkozhatunk külföldi példákra is, így pl. Ausztriában nincsenek nyilvános vizsgálatok, s a publikum ott úgy van nevelve, hogy megnyugszik az osztályozás eredményében, ha tudja, hogy más is volt bent a vizsgálaton. Poroszországban meg csak diszvizsgák vannak, még pedig oly módon, hogy ugyanazon osztályban egyik évben a latinból, másik évben más tárgyból, vagy tárgycsoportból tartanak vizsgálatokat. Helyes uton jártak tehát, a kik ilyen diszvizsga jellegű vizsgát óhajtanak a közönség számára.

De fenmarad egy fontos kérdés, a selectió kérdése. Hogyan történjék a tanulók kiválasztása? Abban úgy látszik, igen sok tanár egyetért, hogy saját lelkiismeretének megnyugtatóására a gyenge vagy rossz tanulókat több tanár felelőssége mellett óhajtják megbírálatni. Ezért többen vannak azon a véleményen, hogy a „bukásra állók ne a rendes évvégi vizsgálatokon, hanem külön alkalommal adjanak számot ismereteikről és az a külön bizottság közös megállapodása döntsön a sorsuk felett. Ezen eljárás célja az volna, hogy a tanár szokjék hozzá a kételkedéshez és ne bízzék túlságosan a maga kárhóztató ítéletében és örüljön, hogy ha alkalmat adhat másoknak arra, hogy az ő ítéletét enyhítsék. Az ilyen módon keresztül vitt selectiót nem tudom helyeselni több okból. Mert igaz hogy a tanár eléri azt a célt, hogy a bukásért viselt erkölcsi felelősség megoszlik. De vajjon biztosabb alapon áll-e a külön bizottság többi tagjainak az ítélete? Hiszen a többi tagok nem tudják, hogy egész évben mit csinált az a növendék, s a jelenlétükben adott felelet vagy erősebbnek mutatja az illető növendéket, mint a milyen tényleg, vagy gyengébbnek, a szerint a mint az ilyen vizsga esélyei rá nézve szerencsésen vagy szerencsétlenül alakulnak. Az is megeshetik, hogy a bizottság valamelyik tagja, pl. az igazgató, akkor hallja és látja először azt a tanulót. Az erkölcsi felelősség megosztását nem tartom a tanárra nézve olyan fontosnak, mert elég, ha az illető tanár saját lelkiismeretével szemben nyugodtnak érzi magát. A mi pedig a tanuló tovább eresztesét, vagy megbuktatását illeti, sokkal biztosabban ítéleteti azt meg az illető szaktanár az egész évi előmenetel és szorgalom, mint a sok esélynek kitétt vizsgai felelet alapján. Éppen ezért én részemről a külön bizottság bírálatára alapján való selectiót több igazságtalanságra vezetőnek látom s annak megítélését, hogy valamely tanuló a tovább haladáshoz szükséges minimalis ismereteknek birtokában van-e sokkal biztosabban vélelhetőnek, ha a növendék előmenetelét egész éven át megfigyelő tanár önállóan végzi az osztályozást.

Sok szó esett a fent jelzett cikkemben általam nagyon hangsúlyozott összefoglaló ismétlések biztosításáról is. Egyik felszólaló szerint az évharmados rendszer mellett egyedül felhozható érv volna az a didaktikai érv, hogy a hosszabb vakációk előtt összefoglaló ismétlések tarthatók, a bevezetett anyag ilyen formán mintegy erőséges egészé kovácsolható ilyen összefoglalások által. Erre megjegyzem, hogy a tananyagnak három részletre osztása és így három ízben való összefoglalása sok idővesztéssel járna és a tananyagnak nagymérvű elaprózása volna. Tökéletesen elég félévi részletekre osztva összefoglalni a tananyagot. Másik felszólaló meg már konstatálta (a mit én is megerősíthetek megfigyeléseim alapján), hogy az összefoglalások nem történnek meg a legtöbb tanár részéről, legkevésbé pedig az évharmadok végén, mert az év harmadi értesítők számára gyűjtendő kalkulások miatt maradnak el az összefoglalások. Éppen ezért nagyon helyes volna az évközi értesítők osztásának számát redukálni s egyszer osztani csakis értesítőt, úgy a mint a kör is elhárította. A szülék ugyis értesíthetők a szükség szerint részint az ellenőrző értekezletekből kifolyólag, részint pedig a tanárok részéről sűrűbben is a szükség szerint.

Mondták azt is az összefoglalásról, hogy az összefoglalás nem köthető időhöz, minden nagyobb egység befejezése után ugyis tartunk összefoglalást. Csak hogy az a baj szerintem, hogy az ilyen összefoglalást rendszeresen csak a tanár tartja s a tanulóktól nem követeli meg a tanár, hogy ő is tényleg összefoglalja a tananyag illető szakaszát. Valaki meg abban a hiu reményben ringatta magát, hogy az összefoglalásokat nem helyes időhöz kötni. Szokják a tanuló ahoz, hogy időnként egész birtokáról, pl. valamennyi addig tanult költeményről számot tudjon adni. Ha kivihető volna, igazán örülhetnénk rajta, de azt már nem tudom elképzelni, hogy az új feladatokkal is napról-napra bőven ellátott tanulóknak még arra is jusson ideje, hogy időről-időre szemlét tartva a végzett tananyag fölött, minden tárgyból külön mintegy megvizsgálja önmagát, hogy az eddig tanult anyaggal tisztában van-e s a mit már elfelejtett, azt igyekezzék pótolni. Nem mondom, hogy néhány ilyen tanuló nem akadna, de a tanulók többségétől ilyesmit követelni lehetetlenség.

Nagyon helyesen mondta egy másik felszólaló, hogy paedagógiai okokból a vizsgálatnak nem szabad másnak lennie, mint velős, az egész évi tananyag lényegét kidomborító összefoglalásnak. Ilyen alakban lesz a vizsgálat legérdekesebb a vizsgálatot esetleg látogató szülékre nézve is s ilyen alakban a vizsgát jövőben is fentartandónak véli. De szerinte az ilyen értelmes és áttekintő összefoglalásnak útjában áll az, hogy a kétes és kétségtelenül rosz tanulókat mindet ki kell szüntetni. De ezen úgy lehet szerinte segíteni, hogy a vizsgát nyolckor kezdjük, és csak 10 órától fogva tesszük nyilvánossá, s az első két óra alatt végezzük el a selectiót. Különbben azt sem tartja bajnak, ha a selectiót ezen kívül, de mindenesetre az osztályban, tehát az osztály ellenőrzése mellett, előzőleg tartjuk meg, ezzel azonban tulajdonképpen megszorítjuk a vizsgálatok számát, s megnyújtjuk a vizsgaidőt, a mi nem kívánatos.

A mint tehát az eddigiekből is látjuk, az összefoglalások biztosítása is tanácskozás tárgyát képezte, sajnos azonban, hogy erre nézve megállapodás létre nem jött. Szerintem azonban az elmondottak alapján abban a keretben is megoldható az összefoglalás biztosítása, a mint ez a kérdés a tanácskozások során kialakult. Ha ugyanis egy bizottság, bizonyára az évvégi

vizsgákat megelőző napokon a kétes és elégtelen osztályzatra kilátással bíró tanulókat az egyes osztályokban megvizsgálná, ugyan ez a bizottság egy lépéssel tovább menve, feladatául tűzhetné ki azt is, hogy az egész évi tananyagból lehetőleg minél több tanulót megkérdezzen. Ezzel elérnők az összefoglalás biztosítását, mert ha ez rendszerre tételnek, akkor minden tanár igyekeznék minél alaposabb ismétlés által biztosítani azt, hogy a tanulók alaposan az emlékezetükbe véssék az egész évi tananyagot.

Összefoglalva tehát az elmondottakat, előző cikkemben kifejtett nézeteimnek az összefoglalásra vonatkozó részét némileg módosítva, illetőleg az évvégi vizsgákra vonatkozó tanácskozások eredményéhez alkalmazva, az évvégi vizsgákat következőleg tartanám helyesen szervezhetőknék.

1. Az évvégi nyilvános vizsga feladata pusztán csak az legyen, hogy a szülék és tanügy iránt érdeklődő közönség évenként egyszer az iskola belső életébe bepillantást nyerhessenek. Éppen ezen feladattól kifolyólag a tanár arra törekedjék, hogy a végzett tananyagot összefoglalva vázlatos alakban, kerekded, előre átgondolt terv szerint bemutassa. Ez osztályonként fél-napnál többre ne terjedjen.

2. Az elégtelen és kétes osztályzatu tanulók megvizsgálásával megbízott bizottság (bár én nem tartom helyesnek, hogy olyan bizottság ítéljen, mely nem ismeri úgy a növendéket, mint a szaktanár) feladata legyen az is, hogy a többi tanulókhöz is kérdést intézve az egész évi tananyagból ezen eljárásával úgy a tanárt, mint a tanulókat hathatósan ösztönözze arra, hogy alapos átismétlés és összefoglalás által az egész évi tananyag a tanulók emlékezetébe alaposan bevéssék.

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Válasz,

Nt. Vas Mihály urnak.

A Debreceni Prot. Lap folyó évi 1. és 2-ik számában megjelent s a Tiszántuli ev. ref. egyházkerület és a Fonciere Pesti biztosító intézet között újabb 12 évre kötött szerződést tárgyzó cikksorozatra erkölcsi kötelességem válaszolni.

Mindenekelőtt sajnálattal kell felemlítenem, miszerint az egyházkerület által jól megfontolt és egyhangulag elfogadott, az egyházösszeségének rendkívüli előnyököt biztosító szerződés oly egyház vezető egyénisége által támadtatott meg, mely egyház a szerződés 1-ső pontjában foglalt jogaival élve, már az előző ciklusban sem csatlakozott a tömeges tűzbiztosítás eszméjéhez, hanem a verseny besugásának hatalma alatt különvalva, saját egyházának óhajtott hasznót hozni az által, hogy a verseny által felajánlott némileg és látványosabb díjak mellett kötötte meg más intézettel a biztosítást.

A gégenyi egyház érdemes vezetője megmentette tehát egyházát az *állítólagos* magasabb díjfizetéstől, nem gondolva meg azt, miszerint ezen néhány korona megtakarítással bár az egyed nyert, de az összesség határozottan veszített.

Tudomásunk van róla, hogy a gégenyi egyház lelkesze a maga eszméjének más uton is akart pro-

pagandát csinálni, csakhogy az illető lelkészek sokkal inkább tartják szem előtt az egyházkerület érdekeit és az adott felvilágosítás után minden akadékoskodás nélkül terjesztették be az új ajánlatot a biztosításra.

Cikkirő minden sorából csak az tűnik ki, miszerint a szerződés megújítása alkalmával nem vétettek eléggé figyelembe az egyes egyházak érdekei és a díjtételek nem szállítottak le annyira, a mennyire azt a verseny kívánja.

Figyelmeztetnem kell cikkirő urat, miszerint az egyházkerülettel kötött szerződésben a díjtételek nem az egyes megyék vagy községek tűzveszélyességéhez képest lettek megállapítva, mert akkor a társaságok által évenként készített szokott statisztikai munkákat kellett volna igénybe vennünk, hanem egy átlagos díjtétel állapított meg, melyet bárhol és bármily kockázatra alkalmaznunk kell. Már pedig maga cikkirő meg van bizonyára győződve arról, hogy épp Szabolcs-vármegye statisztikailag a biztosító társaságokra nézve nem a legjobb működési terület, bizonyára tudja azt, miszerint épp azon kerület, melyben lelkészkedik, egész fel a Tiszáig, a legtöbb község a megye legveszélyesebb helységeit foglalja magába és bizonyára tudja azon körülményt, hogy lakhelyétől, nem távol lévő néhány helységben oly elvadult a nép lelkülete, hogy fényes nappal teszi be az égő csóvát épületébe, miért ezen községek egy része a társaságok által ki lettek zárva a biztosításból.

Hogy ily szántszándékos tűzveszokozás miatt, vagy mondjuk gyakoribb tűzveszélyek által az egyházi épületek is szenvedtek tüzkárt, azt nem kell külön hangsúlyoznunk, de azért bárhol is jöjjön be a biztosítás, intézetemnek válogatás nélkül a szerződéses díjakat kell alkalmaznia.

Erre igen tisztelt cikkirő azt fogja mondani, miszerint ez csak általános frázis, mert a számok bizonyítanak. Szolgállok egy kis statisztikai adattal. A felsőszabolcsi egyházmegyében az egyházkerülethez beadott kimutatások szerint 1901. év folyamán (ez idei még nincs összeállítva) volt bruttó díjbevétele 3,501 k. 78 fillér, ebből a könnyebb számítás céljából leszámítva csak 50% engedményt, marad tisztán az intézetnek semmiféle költségeket még figyelembe nem véve 1750 k. 89 f.; eme díjbevételel szemben hat szabolcsi egyházközségnek fizettetett 9635 k. 79 f. tüzkár, vagyis az intézetre nézve a Szabolcsi biztosítás (egyházi) 550% károsodással járt. És ne gondolja tisztelt lelkész ur, hogy ez csak kivételes eset, mert egy évvel előbb csak a pátróhai egyháznak 6620 kor. kártérítést fizettünk.

Még rosszabbak a viszonyok a Szabolcsal szomszédos Bereg megyében, hol annyira gyakori a tűzveszély, hogy az összes számottevő társulatok a díjtételt, már évek óta zsindeletet után 70—80 fillérre, nád vagy szalmatető után 1 k. 80 f. 2 koronára emelték fel, míg intézetem ott is csak a szerződésben foglalt alacsony díjakat számíthatja.

Ha cikkirő lelkész ur ezen adatoknak birtokában lett volna, bizonyára nem ereszti oly hosszúra a szerződéses és a verseny által alkalmazott díjak összehasonlítását, bizonyára a cikk napvilágot sem látott volna, de hát a verseny csak nem fogja az igazságot mondani, hogy esetleg a már kezében lévő és mindenestre a jobb kockázatokhoz tartozó üzletet elveszítse.

Egyáltalában nem kételkedem abban, miszerint cikkirő egyháza részére a cikkében felsorolt díjakat és engedményeket kieszközölte, sőt koncedálom azt, miszerint más, de mindenestre a jobb tüzkockázatu terüle-

ten lévő egyház is ugyanazon engedményeket fogja kapni, ha nem respectálva fennhatósága mélyebben fekvő indokokból keletkező intézkedéseit, csupa ellenzékieskedési viszketegségből (szebben mondva a szabadvizsgálódás tág fészkeből) piacra dobja az egyházi vagyion biztosítását. Ezt a verseny teheti, mert hiszen az egyházaktól beszédett ezen díjait csupán a közvetítő ügynököknek fizetendő jutalék, vagyis 15%-ig terjedő maximális költség terheli.

Most nézzük, mi az egyházi vagyionok biztosítási utáni haszon, mely az intézetnek jut és melyet a lelkész ur az üzletbaráttól oly nagyon fájlal?

Saját számítása szerint az intézet 53% ot áldoz az üzletből és így nézete szerint nagyon könnyen tehetné, hogy még azon kívül, tekintve, miszerint némely esetekben magasabb díjakat szed, az egyes egyházaknak, mint a verseny teszi, 20—25% adhatna engedmény fejében, azonkívül a biztosítások felvételét a maga kebeléből eszközölthetné és arra is legkevesebb 10—15% áldozhatna fel a díjakból. Eszerint nem számítva az utóbbi esetet vagyis a felvétellel járó költséget (mit csak tényleg laikus ember kívánhat) még külön legalább 25%-ot kellene adni, tehát összesen 78%-ot fel kell áldozni a díjakból, úgy hogy az intézetnek károsodásból eredő kötelezettségein és egyéb költségeinek fedezésére mindössze 28% maradna a díjakból. Valóban csodálom, hogy a tisztelt lelkész ur, tekintve, hogy az egyházak — szavai szerint — anyagilag folytonosan hanyatlanak, úgy, hogy ma-hónap sárból kell építeni a templomot és náddal fedni, nem az egész díjbevételel kívánja vissza, a károkat és költségeket fedezze az intézet egyéb jövedelmeiből. Itt mellékesen fel kell említenem, miszerint a tisztelt cikkirő fenti állítása teljesen légből kapott, mert az eddig és mondhatom nagyobb részben beérkezett egyházi bevallásokból örvendetesen lehet constatalni, hogy az egyházak ingó és ingatlan vagyionának értéke mindenütt tetemesen növekedett, sőt állítása megcáfolható, éppen a gégyényi egyház saját ingatlanainak értékelésével, mert míg az 1890. évben Batta Ignác főgondnok ur által beterjesztett bevallás csak 5658 kor. értéket képviselt, már néhány év múlva ezen érték 15,646 kor. szaporodott és ezen összegben biztosított a versenytársaságnál.

Pusztulunk, veszünk, ez a mai kor közkedvelt mondása.

Visszatérve a haszonkimutatásra, ismét az 1901. évi eredményt kell alapul vennem, mely az egyházkerületi főszámvevő által rendben találtatott.

(Folyt. köv.)

Kubai Alajos,
a Fonciere Pesti biztosító
intézet titkára.

K Ü L F Ö L D.

Az anglikán egyház hitcikkei.

(Folyt. és vége.)

29. Az Istentelenek, kik nem az Ur testét eszik az urvacsorában.

Az istentelenek és az élő hit hiányában levők, noha testileg és láthatólag harapják is fogaikkal, (mint Szt. Ágoston mondja) az Ur testének és vérének sákramentomát, mindazáltal nem részesei a Krisztusnak,

sőt ellenkezőleg kárhovatokra eszik és isszák az oly nagyfontosságú cselekedet jegyét vagy sákramentomát.

30. A két szinalatti urvacsora.

Az Urnak poharát nem szabad elvonni a néptől, mert az urvacsorát Krisztus rendelete és parancsa szerint minden keresztyén számára egyaránt két szín alatt kell kiszolgáltatni.

31. Krisztusnak a keresztfán teljesített váltás-munkája tökéletes.

Krisztusnak egyszer való feláldozása tökéletes váltás, kiengesztelés és elégtétel az egész világ eredendő és cselekedeti bűnéért; s nem létezik más elégtétel a bűnökért, csupán ez egyedül. Tehát a mise áldozatok, melyekről azt tartják, hogy azokban a páp a Krisztus testét halálra adja a vétek vagy bünbocsánataért, káromlással teljes mesék és veszedelmes csalárdságok.

32. A papok házassága.

Istennek törvénye a püspököket, papokat, dékánokat sem magános élet folytatására, sem a házasságtól való tartózkodásra nem kötelezi; éppen ezért illő dolog nekik is, mint más keresztyének, szabad elhatározásból nősülni, ha ezt a kegyes életre hasznosabbnak gondolják.

33. A kiközösített egyénekkal való bánásmód.

Azon egyént, ki az egyház nyilvános határozatából lemetszetik az egyház egységes testéről és kiközösítetik, a hívő gyülekezetnek úgy kell tekinteni, mint pogányt és publikánust mindaddig, míg bünbánattal elégtételt nem szolgáltat és vissza nem fogadtatik az egyházba egy bíró által, kinek ehhez joga van.

34. Az egyház hagyományai.

Nem szükséges, hogy a hagyományok és ceremóniák mindenütt ugyanazok és külsőleg hasonlóak legyenek, mert ezek minden időben különbözők voltak és változtak is az országok, idők és emberek különfelesége szerint, csak ne ellenkezzenek az Isten igéjével. Tehát magánvizsgálat után, önként és céltatosan meg lehet változtatni nyilván az egyház hagyományait és szertartásait, melyek Isten igéjével nem ellenkeznek; nyíltan kárhoyztataadó az, (mert lehet tartani, hogy más is hasonlóképpen cselekszik), aki az egyház közönséges rendtartását megtámadja, a magistrátus tekintélyét megsérti és a gyöngye atyafiak lelkiismeretét megsebzti.

Minden partikuláris és nemzeti egyháznak joga van ahoz, hogy a csupán emberek által rendelt egyházi szertartásokat rendezze, változtassa és eltörölje, csak-hogy mindenek épületesen történjenek.

35. A homiliák.

A homiliák második könyve, — melyből néhány tételt ezen artikulusokkal hoztunk összeköttetésbe — isteni és helyes tudományt tartalmaz és szükséges ez a jelen időben, mint az első könyv a maga idejében, mely VI. Ede alatt készült.¹ Ugyanazért határoztak, hogy ezek szorgalmasan és értelmesen olvastassanak a templomokban a lelkészek által, hogy a nép megérthesse.

A homiliák nevei ezek:

1. A templom helyes gyakorlásáról, 2. A képimáadás veszedelme ellen, 3. A templomok javításáról és

tisztán tartásáról 4. A jó cselekedetokról 5. A bélpoklosság és részegeskedés ellen 6. A ruházattal való visszaélés ellen 7. Az imádkozásról 8. Az imádkozás ideje és helye. 9. A közönséges imádságok és sákramentumok a nép előtt érthető nyelven közlendők 10. Isten igéjének tiszteletreméltó becseről 11. Az alamizsnalkodásról 12. A Krisztus születéséről 13. Szenvedéséről 14. Feltámadásáról 15. Krisztus teste és vére sákramentomának méltó elfogadásáról 16. A Szentlélek ajándéka-iról 17. A litánia napokról 18. A házasságról 19. A bünbánatról 20. A tétlenség ellen 21. A lázadás ellen.

36. A püspökök és lelkészek felavatása.

Az érsekek és püspökök felszenteléséről, a papok és dékánook ordinálásáról szóló könyv a VI. Ede idejében készült s az akkor tartott parlament által megerősítést nyert s a szentelésre és avatásra vonatkozó összes szükséges dolgokat tartalmazza, téves és istentelen tanok nélkül. S valamiként ezen könyv szertartásai szerint történtek a szentelések és avatások az előbb említett Ede király második évétől mindez ideig, úgy, ha továbbra is ezen ritusok szerint történnek a szentelések, vagy avatások azokat jogos, rendes és törvényes szenteléseknek és avatásoknak nyilvánítjuk.

37. A polgári hatóság.

Ő Felsege a király rendelkezik a főhatalommal az angol királyságban és egyéb országaiban, őt illeti a királyság ügyeinek — úgy egyháziaknak, mint polgáriaknak — legfőbb kormányzati joga, és minden egyes esetben nincsen, nem is lehet. külföldi jogkörnek alávetve.

Midőn Ő felsege a királynak tulajdonítjuk a főkormányzói jogot, mely igények által tudjuk, hogy sok gyalázkodó embernek nézetét sértjük: nem adjuk hivalkodóinknak az Isten igéje — vagy a sákramentomokkal való szolgálat jogát, hanem csak előjogokat, a minöket mindig látunk a szentírásban minden kegyes királynál, magától Istentől adományozva; ők tartoznak az Istentől gondjaikra bizott ügyeket és viszonyokat — úgy egyháziakat, mint világiakat — igazgatni s a polgári karrdal visszaszorítani az engedetlen és gonoszt cselekvőket.

Róma püspökének nincs jogköre az angol királyságban. A birodalmi törvény halállal is büntetheti a keresztyéneket istentelen és sértő kihágásokért. A keresztyének kötelessége a magistrátus parancsára fegyvert fogni és háboruban szolgálni.

38. A nem közös keresztyéni javak.

A keresztyének javai és gazdagságai nem közösek a jogot, jogcímet és birtoklást illetőleg, miként bizonyos anabaptisták kérkednek. Mindamellet minden ilyen javak birtokosa, köteles tehetsége szerint alamizsnát nyújtani a szegényeknek.

39. A keresztyén esküje.

Mig egyfelől valljuk, hogy a hiabavaló és elhamarkodott eskü tiltva van a keresztyén embernek Krisztus Urunk és apostola Jakab által: másfelől úgy véljük, hogy a ker. vallás nem tiltja, hogy a hivek megesküdjenek, ha a magistrátus az igazság és kegyesség végett úgy kívánja, még pedig a próféta tanítása szerint, ennek igazságban, valóságban és hűségben kell történnie.

(Edinburgh.)

Angolból fordította:

Nánássy Lajos.

NEKROLOG.

DR. BÖHL EDUÁRD

1836. nov. 18.—1903. jan. 24.

(Folytatás.)

Született Hamburgban 1836. november hó 18. napján. Szülei gondos és jó nevelésben részesítették, a mit lehetővé tett anyagi kedvező helyzetök, de megkívánt a tehetséges és kitartó szorgalmú gyermek érdeke is. Első képeztetését a hamburgi Johanneumban, majd folytatólag a berlini hírneves Frigyes-Vilmos gimnasiunban nyerte, mely utóbbi intézetben az egyetemi tudományok hallgatására képesítő érettségi vizsgálatot kiváló eredménnyel tette le. Hajlamait ismerve, hivatását érezve, a bölcsészeti és theologiai tudományok hallgatására iratkozott be 1855. őszén a berlini egyetemen, a hol az alapvető ismeretek megszerzésén kívül főképen a bibliai és kapcsolatosan a keleti és modern nyelvek elsajátítására fordította ideje jó részét és munkaerejét. Aztán folytatta egyetemi pályáját Hallében meg Erlangenben 1860 végéig. Már ekkor megérlelődött az az elhatározása, hogy theologiai professorrá lesz. Előtanulmányait is ezzel az ohajtással végezte, egyetemi pályájának befejezésekor pedig már ohajtását életcéljául tűzte maga elé. Ernyedetlen munkásságával és kitartásával az ismereteknek egész halmazát gyűjtötte össze és sajátította el, a mi által a szakferfiak figyelmét jókorán felkeltette maga iránt. Így történt, hogy az erlangeni egyetem bölcsészeti fakultása őt a philosophiai doktori tudományos ranggal, a baseli theologiai fakultás pedig a theologiai licentiatusi oklevél adományozásával csaknem egy időben tüntette ki. Ily készüllettel és ifjú lelkesedéssel ment Baselbe, a hol az 1860—61. tanév téli felében habilitált és theologiai magántanári minőségben, egészen 1864. ápril haváig előadásokat tartott. Ez időbeli irodalmi tevékenységének fényes tanujele az alább említendő magyarázatos műve tizenkét messiási zsoltárról.

Az ifjú tudós hire a theologiai tudományos körökben gyorsan elterjedt s ennek tulajdonítható az a körülmény, hogy 1864. január hó 12. napján kelt legfelsőbb intézvénnyel, a bécsi evangélikus theologiai fakultás rendszeres theologiai tanszékére, rendes és nyilvános tanárul kineveztetett. Itt a fakultás doktori collegiuma a következő 1865. évben a theologiai tudományok doktorává promoveálta. Ez időtől kezdve állandóan és megszakítás nélkül Bécsben működött, nyugalmába menetelég, nem fogadván el még tekintélyes német egyetemek hívását sem, azért hogy mennél maradandóbb és tudatosabb hatást gyakorolhasson az ausztriai, cseh, morva és magyarországi ev. ref. egyház azon lekipásztoraira, a kik kiképeztetésüket, neveltetésüket és irányító életelveik bírását főképen neki köszönhetik.

Tanszékét Bécsben a második helvétiai vallástétléről tartott rtekezésével 1864. ápril. 11. napján foglalta el, a mely ugyanott 1864-ben Braumüller kiadásában jelent meg. Ebben a munkájában kifejezést ad annak, hogy ifjúkora mellett is teljes tudatában van a reá váró nagy és nehéz feladatnak, a mely nem más, mint az, hogy hallgatóival az ev. ref. egyház dogmatikáját megismertesse és mint az atyák örökségét eli-

degeníthetetlen tulajdonukká tegye. Ezt a feladatát híven és áldásosan teljesítette is Noha korábbi három értékes műve, nevezetesen 1. *De Aramaismis libri Koheleth*, dissertatio historica et philologica, qua librum Salomoni vindicare conatur (Erlangen 1860.); 2. *Vaticinium Jesaiae* Cap. 24—27, commentario illustravit . . . (Lips. 1861.) és 3. *Zwölf messianische Psalmen*, erklärt . . . (Basel 1862.) inkább az öszövetségi tanulmányokhoz való vonzódásról tanúskodnak, mindamellert voltaképpen csakis előkészítő és alapvető munkák voltak ezek ahoz a nagyterjedelmű, elévülhetetlen becsű irodalmi tevékenységhez, a melyet mintegy negyven esztendei tanári működése alatt kifejtett és tanusított. Szinte bámúlatos volt az a munkaerő, az a termékenység, az a szellemi üdeség, éles ítélő és boncoló, elemező képesség, a mely a különben nem valami erős testszervezetű Böhl Eduárdnak élete fogytáig tulajdona volt.

Főtárgyán, a dogmatikán kívül, melyet rendszeren a téli felévben heti hat órán adott elő, tanított még symbolikát, vallásbölcsészetet, bibliai theologiat, a bibliához apologétai bevezetést, nevelést és helyettesített öszövetségi exegesist. E sok oldalú működésében mindennütt kirezhető volt a tudós professor református jellege, a mit azonban nem fitogtatott soha; hiszen nyíltan jelezte meggyőződését, elveit már a székfoglalójában emez ismeretes szavakkal: „Christianus mihi nomen Reformatus cognomen!”

Hitelvi álláspontját azonban nem kell és nem lehet úgy értelmezni, mintha ő talán a szükkeblű, zárközött felekezetiesség hirdetője volt volna. Épen nem. Ő voltaképen a szentírás tanulmányozása folytán, a symbolumok nélkül lett reformátussá és azután az történt vele, a mi az ös nemzetségből származó késői ivadékokkal történni szokott, nevezetesen őseinek képmásában, azok tiszteletre méltó vonásaiban saját énjét, saját szellemét ismerte fel. A mily következetességgel fordult tehát el mindattól, a mi a kinyilatkoztatás okmányainak, az Isten beszédének bizonyágtételével ellenkezett: ép oly állhatatosan ragaszkodott mindahoz, a mi azzal összhangban volt. És a szentírással való ezen eszményi összhangot találta meg az evangéliom szerint reformált egyház hit — és erkölesi — tanrendszerében, alkotmányi szervezetében, történelmi hagyományaiban és missiójában: azért volt rendületlen híve az evangéliomi keresztyén egyháznak utolsó leheléteig. Ennek az egyháznak szilárdulása, haladása, jövője érdekében fejtette ki buzgalmát szóval, tollal, tettel egyaránt.

E kegyeletes hűségének nyilvánvaló jelölhető a második helvétiai hitvallástételnek, keletkezése háromszázados évfordulója alkalmából kiadott szövege (*Confessio helvetica posterior . . . Vindobonae 1866*). Ennek a munkának terjedelmes történelmi bevezetéseben (pag. 1—35.) visszatekint az ev. ref. egyház küzdelemteljes multjára és feltünteteti azokat a mozzanatokat is, a melyek közelebről a magyarországi ev. ref. egyház történelmének megértéséhez nélkülözhetetlenek. Hervadatlan babérkoszorúval övezi Dévai, Kálmánésai, Szegedi, Méliusz halántékát s részrehajlatlan tárgyilagossággal szól a tizenhatodik századbéli magyar ref. zsinatok végzéseiről. Függetlenül pedig „monumenta pietatis” cím alatt közli azokat a latin és görög szövegű, részint már kiadott, részint azonban még odáig napvilágot nem látott leveleket, melyeket Fejértói János, Huszár Gál, Makarios József, Turi Máttyás és Méliusz intéztek a második helvétiai vallástétel dicső emlékezetű szerzőjéhez Bullinger Henrikhez. E munkája volt

az első kapocs, mely őt hozzánk csatolta és ezután jött más meg más, el sem számlálható: hány köteleke a hitsorsosi szeretetnek, a mely őt szétléphetetlen szákkal fűzte egyházunkhoz és ennek vezérférfiaihoz számos lelkipásztorához.

(Folyt. köv.)

Dr. Erdős József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Biró Lajos beteg.** Bizonyára emlékezni fognak még lapunk olvasói arra, hogy az immár Európára terjedő hirnévvel bíró tudós és utazó, az egykori debreceni kálvinista theologus, *Biró Lajos* örömmel ígerte meg, hogy a tél folyamán eljön Debrecenbe s itt felolvasást tart a debreceni egyetem javára. Az ígélet mindnyájunkat örömmel töltötte el s várva vártuk a nagy tudóst s várta mindenekfelett a „Csokonai kör“ melynek buzgó elnöke és titkára személyes érintkezésbe lépve *Biróval*, immár a nap is meg volt állapítva, mikor e hó folyamán megtisztel bennünket látogatásával e nagy ember. Most már e reményről, — legalább egy időre — le kell tennünk! *Birót* a mi klimánk, melytől ujguineai több évre terjedő tartózkodása alatt elszokott, egészen megviselte. Veszélyesen megbetegedett s orvosi tanácsra *sürgősen* meleg vidékre, Algirba kellett elutaznia. Mi igazán sajnáljuk ez idő szerint való elmaradását; de százszor jobban aggódunk élete miatt, mely veszélyben forog! Adja Isten, hogy rövid idő múlva teljesen kipuölve térhessen vissza hazájába, mely neki oly sokkal tartozik! Különben a „Debr. Prot. Lap“ felelős szerkesztőjéhez, *Erőss Lajoshoz*, Fiuméből már az „Árpád“ hajó fedélzetéről a következő levelet intézte: „Fiume, 1903. jan. 30. (az „Árpád“ fedélzetén). Kedves barátom! A szokatlan hidegannyira megviselte lélekző szerveimet, hogy még Budapesten a Term. Tud. Társulatnál hirdetett előadásaimat se voltam képes megtartani, sőt orvosi sürgetésre végre is hirtelenjében melegebb éghajlat alá menni vagyok kénytelen. Ma már utban is vagyok Tunis és Algir felé s valószínűleg nem is igen lesz szabad kitavaszodásig visszatérnem. Ily körülmények között kénytelen vagyok nektek megígert előadásomat is bizonytalan időre elhalasztani. Tőled és a nagyérdemű közönségtől bocsánatot kér, barátod *Biró Lajos*.“

— **Főiskolánk köréből.** Theologiai és jogi akadémiánkon a második felévi előadások folyó hó 2 napján megkezdődtek. Ez alkalomból hirdette ki az akadémiai igazgató dr. Kerész Zoltán a jelen tanévre kitűzött pályakérdések megoldásának eredményét, a mi általában sikeresnek és örvendetesnek mondható. Az akadémiai evkönyv annak idején részletesen fogja közölni a pályatételeket és a bírálatokat, mi tehát ez uttal csakis a pályadíjnyertes ifjak neveinek elsorolására szorítkozunk. A *Hutvani* István alapítványából kitűzött latin nyelvű pályakérdés megfejtéséért *Kolozsvári* Mihály 3. th. és *Csépke* István 2. th. egyenlően megszítva 140 koronát kaptak; a *Keresztési-Deák* első alapítvány kamataiból, a theologiai kérdés megoldásáért *Hajdu* Péter 3. th. és *Könyves* János 2. th. a jogi tétel kifejtéséért pedig *Csáthy* Dezső és *Forberger* Béla joghallgatók egyenlően megszítva 168—168 koronában részesültek. A *Váradi-Szabó* alap nevelés-tani pályázatán *Kiss* Károly 2. th. lett a nyertes 100 koronával; a *Péceli* IV. alap magyar irodalmi pályázatán pedig *Radits* István 2. th. 80 koronával. A *Szik-*

szay Dániel alapra hirdetett költői mű szerzéséért *Vályi* Nagy Gusztáv 50 koronát, de már a *Balkányi* Miklós alapítványára nemzetgazdaságtani pályamunkával versenyző ifj. *Rácz* Lajos joghallgató 200 koronát kapott. Költeményekkel pályáztak és a *Bulyovszky* alapítvány kamataiból egyenként ötven koronában részesültek *Milotai* István és *Nagy* Zoltán joghallgatók. A jövő tanévre szóló pályatételeket szintén a megnyitáskor hirdette meg az akad. igazgató.

— **Helyettesítés a tanítóképzőnél.** Kollégiumunkban a tanítóképző intézetnél bizonyos változások állottak be. Az intézet régi munkás tanára s az utóbbi években már buzgó igazgatója ugyanis, *Kovács Lajos* a jelen tanév folyó második felét szabadságon tölti. Már régóta tapasztaltuk s észre vettük rajta, hogy egészségi állapota meg van rendülve; de ő azért a sorból nem állott félre; kötelességtudással végezte munkáját egész a semester végéig. A most megnyitott 2-ik félév legelején azonban orvosai tanácsára tartósabb pihenésre vonult vissza s míg távol lesz, az igazgatói teendőket *Orosz István* h. igazgató fogja végezni; az általa tanított tantárgyakból pedig a lélektant és neveléstant *Hajdu Zsigmond* püspöki titkár, a gyakorlati tantárgyakat pedig *Kiss György* gyakorló iskolai tanító fogja előadni. Őszintén kívánjuk, hogy ez a helyettesítés ne tartson sokáig, hanem *Kovács Lajos* visszanyerve régi egészségét, ismét és számos éveken át szolgálja egyházát.

— **A békésbányai egyházmegyébe** kebeleztet hódmezővásárhelyi tabáni 1-ső osztályu ev. ref. lelkészi állásra meghirdetett pályázat idejét 5 nappal törvény értelmében meghosszabbítom s így a pályázati kérvények *Dombi* Lajos esperes urhoz Békés-Gyulára nem február hó 9. de 14-ik napjáig adhatók be. Debrecen, 1903. febr. 6. *Kiss Aron* püspök.

— **A heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegyében,** az egyházmegyei tisztviselőkre beadott 72 szavazat eredménye szerint, a tisztikar következőleg alakult meg: Esperes: *Dorogi* Lajos 53. Gondnok *Horthy* István 72, egyházi tanácsbírák: *Vadai* Ferencz 72, *Gulyás* Lajos 72, *Györi* Lajos 71, *Jakó* Balázs 60, *Szűk* Károly 49, *Hajnal* Elek 40. Világi tanácsbírák: *Jakucs* Gábor 72, *Helmecczy* Béla 67, *Mészáros* Illyés 66, *Gaal* Kálmán 52, *Dr. Tóth* János 47, ifj. *Széky* Péter 41. Egyházi főjegyző: *Györi* Lajos 72. Világi főjegyző: *Jakucs* Gábor 72. Egyházi aljegyző: *Török* Imre 37. Világi aljegyző: *Dr. Pallagi* Gyula 54. Közigazgatási pénztárnok: *Szűgyi* Dániel 66. Gyámintézeti pénztárnok: *Szabó* Sándor 27 szavazattal. Szavazatokat kaptak még: esperesi hivatalra: *Madarász* Imre 19 egyházi tanácsbírórságra: *Gergely* Antal 37, *Sarkadi* Imre 19, *Szabó* Sándor 6, *Medgyasszai* Gyula 5, *Madarász* Imre 1, világi tanácsbírórságra: *Szilassy* István 32, *Pap* Elek 25, *Dr. Vegh* Sándor 15, *Borbély* Géza 7, *Szentgyörgyi* Gerő 5, egyházi aljegyzőségre: *Szűk* Károly 30, *Kövendi* Dénes 5, világi aljegyzőségre: *Dr. Tóth* Imre 11, *Dr. Rácz* Albert 7, közigazgatási pénztárnokságra: *Sarkadi* István 6, gyámintézeti pénztárnokságra: *Sarkadi* István 7 szavazatot. Ezek szerint az egyházmegye tisztikara szerencsésen megalakult. Azonban egy nagy veszteség fenyegeti az egyházmegyét, amennyiben *Horthy* István gondnok ur, már a múlt őszi egyházmegyei gyűlésen kijelentette, hogy tekintettel előrehaladott életkorára tovább az egyházmegyei gondnokságot nem viselheti, és ezt ismételte a szavazatok felbontása, illetőleg eredménye után is. Hogy *Horthy* István ur reformált egyházunknak olyan kimagasló alakja, a kinek megtar-

tására mindent elkövetni, ebben nemcsak egyházmegyénk egyházai, hanem református egyházunk minden számba vehető tényezői bizonyosan egyetértenek. Ő méltósága valóban nélkülözhetetlen. Az egyházmegye évtizedek óta, úgy össze van forrva véle szellemben, irányban és működésben, ennél fogva olyan közszereteten és közbizalmon alapuló tekintélye van, a melyet csakis egy hosszú időre terjedő, buzgó, böles és tapintatos működés eredményezhet. Ha volna is az egyházmegye területén ember, ki kellő hivatással bírna a gondnoki tiszt betöltésére: az kétségtelen, hogy csak hosszabb idő után érheti el azt a pozíciót a mit Ő méltósága ma méltán elfoglal. Kérnünk kell tehát itt a nyilvánosság előtt is, hogy ne hagyja el azt az egyházmegyét, a mely hozzá hű marad mind halálig; ne hagyja el azt a zászlót, melyet annyi dicsőséggel és áldásos eredménnyel hordozott évtizedeken keresztül. L.

* * *

Már napokkal, hetekkel ezelőtt volt tudomásunk *Horthy István* lemondási szándékáról; de nem akartuk ezt a hírt még csak forgalomba sem hozni! Most is az a meggyőződésünk, hogy *Horthy Istvánnak* nem lehet még felre állani! Miért? Hát egyszerűen azért, mert *nem lehet!* Kérni, sőt — mint egykor *Farell Kálvint* — az *Isten nevében* kényszeríteni kell őt a maradásra! Nemcsak a heves-nagykunsági egyházmegyének, hanem az egyetemes magyar református egyháznak is csak egyetlenegy *Horthy Istvánja* van s e nehéz időkben nem tudjuk őt nélkülözni! Birtokában van teljes testi s lelki erejének s adja az Isten, hogy legyen is még nagyon sokáig. A mi igaz diszünk ő s szeretettel és tisztelettel kérjük őt, ne akarja, hogy magunkat e diszünktől megfoszszuk. Szerk.

— **Baczoni-émlék.** Néhai dr. Baczoni Lajos sir-émlékére és a nevére teendő alapítványra újabban a

következő adományok folytak be: Máramarosszigeti ev. ref. egyház 2 k. Szikszay Zoltán 2 k. Szegedi Gyula 2 k. Biki Ferencz 2 k. Az eddig befolyt adományok összege 34 k. 29 fillér takarékpénztári kamattal együtt: 1249 k. 03 fill. Debrecen, 1903. febr. 6. A Debreceni Prot. Lap kiadóhivatala.

Tartalomjegyzék: A protestántizmus és a nők. Csiky Lajos. — Tárcza: Az evolúció kérdése. Csiky Lajos. — Lelkipásztori híval. Nagy István. — A lelkesválasztás. Öry Tamás. — Tanügy: Az évvégi vizsgálatokról. Baresa János. — Közéletünk: Válasz. Kubai Alajos. — Külföld: Az anglikán egyház hitcikkei. Nánássy Lajos. — Nekrológ: Dr. Böhl Eduárd. Dr. Erdős József. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Most jelent meg:

Szügyi József. „Négyhangu magyar ev. ref. Chorálkönyv“
II. kiadása Ára 8 korona

és

Van-Oosterzee, „a Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben. Ára a 2 vaskos kötetre terjedő műnek füzve 10 korona, csinos és erős vászonkötésben 12 kor.

Megrendelhetők a kiadónál:

László Albert és Társa

a tiszántuli ev. ref. egyh.-ker. kizárólagos bizományosánál
Debrecenben.

Az utóbbi 2 koronás havi részletfizetésre is.

Az őszi és téli-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.